

Armoedebericht 2006

Onder redactie van:

Dr. F. Otten
Drs. W. Bos

Drs. C. Vrooman
Dr. S. Hoff

Centraal Bureau voor de Statistiek

Sociaal en Cultureel Planbureau

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek, Facilitair Bedrijf

Druk

OBT bv, Den Haag

Omslag

WAT ontwerpers, Utrecht

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Fax: (045) 570 62 68

Prijzen zijn excl. administratie- en verzendkosten.

Prijs: € 10,50

Kengetal: V-055

ISBN 10: 90-357-1851-8

ISBN 13: 978-90-357-1851-7

ISSN: 1571-7828

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2006.

Bronvermelding is verplicht. Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik toegestaan.

Centraal Bureau voor de Statistiek

Prinses Beatrixlaan 428

2273 XZ Voorburg

Tel. 0900 0227 (0,50 euro per minuut)

Fax: (070) 337 59 94

Website: www.cbs.nl

E-mail: infoservice@cbs.nl

Sociaal en Cultureel Planbureau

Parnassusplein 5

2511 VX Den Haag

Tel. (070) 340 70 00

Fax: (070) 340 70 44

Website: www.scp.nl

E-mail: info@scp.nl

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2004–2005	= 2004 tot en met 2005
2004/2005	= het gemiddelde over de jaren 2004 tot en met 2005
2004/'05	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2004 en eindigend in 2005
1994/'95–2004/'05	= boekjaar enzovoort, 1994/'95 tot en met 2004/'05

In geval van afronding kan het voorkomen, dat de som van de aantallen afwijkt van het totaal.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Samenvatting	9
1. Armoede-indicatoren	10
2. Omvang van armoede	14
2.1 Armoede bij huishoudens	14
2.2 Risicogroepen	16
2.2.1 Samenstelling en leeftijd	16
2.2.2 Bron van inkomen	18
2.2.3 Land van herkomst	20
2.3 Intensiteit van armoede	22
2.4 Ramingen 2005–2007	24
2.5 Personen in armoede	28
3. Dynamiek van armoede	30
3.1 Armoededuur	30
3.2 In-, uit- en doorstroom van armoede	34
4. Vermogenspositie	36
4.1 Bezittingen en schulden	36
4.2 Schulden maken	38
5. Uitgaven	40
5.1 Vaste lasten	40
5.2 Financiële problemen	42
6. Inkomensbeoordeling	44
6.1 Moeilijk rondkomen	44
6.2 Minimaal noodzakelijk geacht inkomen	46
7. Ruimtelijke spreiding van armoede	48
7.1 Laag inkomen per gemeente	48
7.2 Segregatie van huishoudens met een laag inkomen	50
8. Armoede in internationaal perspectief	52
9. Capita selecta	54
9.1 Armoede volgens een nieuwe grens	54
9.2 Subjectieve definities van armoede	58
Auteurs	62
Literatuur	63

Voorwoord

In 2004 is het percentage lage inkomens in Nederland verder toegenomen. Ook zagen meer huishoudens zich geconfronteerd met schulden en betalingsachterstanden. Ramingen en de eerste voorlopige cijfers duiden erop dat deze trend vanaf 2006 omslaat. Dit blijkt uit deze tweede uitgave van het *Armoedebericht*, waarin beknopt verslag wordt gedaan van recente ontwikkelingen van armoede. Het *Armoedebericht* is onderdeel van een gezamenlijke informatie-reeks van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Het verschijnt in alle even jaren. De oneven jaren zijn gereserveerd voor de *Armoedemonitor* waarin thematisch en analytisch dieper op aspecten van armoede wordt ingegaan.

Net als in voorgaande rapportages wordt in het *Armoedebericht 2006* armoede voor onderzoeksdoeleinden hoofdzakelijk afgebakend op basis van de lage-inkomensgrens. De lage-inkomensgrens betreft een in de tijd vergelijkbaar koopkrachtbedrag. Daarnaast wordt ook een beleidsmatige inkomensgrens gehanteerd die gebaseerd is op het wettelijke bestaansminimum. Ook zijn er aanvullende indicatoren gebruikt zoals een langdurig laag inkomen, het vermogen, de vaste lasten, een Europese armoedegrens en het oordeel van de bevolking over de eigen financiële situatie. Ten slotte worden in het onderdeel *Capita selecta* (hoofdstuk 9) door het SCP uitkomsten gepresenteerd van een nieuwe armoedegrens die is gebaseerd op minimaal noodzakelijke bestedingen.

Voor het *Armoedebericht* zijn diverse gegevensbronnen geanalyseerd zoals het Inkomenspanelonderzoek en het Budgetonderzoek. Gegevens over inkomens en uitgaven zijn beschikbaar tot en met 2004. In aanvulling hierop is voor de jaren 2005–2007 een raming van de ontwikkeling van armoede gemaakt. Cijfers over de beoordeling van de eigen financiële positie zijn deels tot en met 2006 beschikbaar.

Uitgebreid cijfermateriaal over armoede is terug te vinden op de gezamenlijke armoede-site van CBS en SCP (www.armoedemonitor.nl) en op Statline, de elektronische tabellenbank van het CBS (www.cbs.nl).

Drs. G. van der Veen
Directeur-generaal van de Statistiek

Prof. dr. P. Schnabel
Directeur SCP

Samenvatting

In 2004 hadden 674 duizend huishoudens (10,3 procent) een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Het aantal huishoudens met een inkomen onder of rond het sociale minimum bedroeg 657 duizend (10,0 procent). Daarmee is in 2004 het risico op armoede verder toegenomen. Volgens ramingen zal in 2005 het aandeel huishoudens met een laag inkomen verder toenemen tot 11,1 procent. Daarna zet een daling in tot 9,7 procent in 2006 en 8,8 procent in 2007, wat vooral komt door gunstige ontwikkelingen bij de 65-plussers.

De huishoudens met een laag inkomen bevatten in 2004 ruim 1,4 miljoen mensen. Dat is 9,4 procent van de bevolking. Op basis van een grens gebaseerd op minimaal noodzakelijke bestedingen, kwam het aantal personen in armoede lager uit: 650 duizend mensen volgens de lage variant (4,3 procent) en 1 miljoen mensen volgens de hoge variant (6,7 procent).

Eenoudergezinnen en alleenstaanden tot 65 jaar hebben de grootste kans op armoede. In 2004 had 39 procent van de eenoudergezinnen met minderjarige kinderen en 20 procent van de alleenstaanden tot 65 jaar een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Ook niet-westerse huishoudens moesten relatief vaak van een laag inkomen rondkomen.

De vermogenspositie van huishoudens met een laag inkomen is in 2004 verslechterd. Zo kampte ruim de helft van deze huishoudens met een openstaande niet-hypothecaire schuld, terwijl dit in 2002 slechts een op de drie betrof. In 2005 hadden bovendien bijna twee keer zoveel huishoudens met een laag inkomen als in 2002 een of meer betalingsachterstanden. De toegenomen problemen vinden hun weerklink in het beeld dat huishoudens van hun eigen financiële situatie schetsen. Tot en met 2005 gaven steeds meer huishoudens, zowel onder als boven de lage-inkomensgrens, aan dat ze gezien hun financiële situatie schulden moesten maken. Ook beaamden steeds meer huishoudens met een laag inkomen dat ze moeite hebben hun schulden weer terug te betalen.

De cijfers over de eerste acht maanden van 2006 laten evenwel zien dat het aantal huishoudens dat somber is over de eigen financiële situatie niet meer verder is gegroeid. In combinatie met de positieve ramingscijfers duidt dit op een kentering ten goede voor mensen aan de onderkant van de inkomensladder.

1. Armoede-indicatoren

In deze publicatie zijn voor de afbakening van armoede vier verschillende inkomensgrenzen gehanteerd. De lage-inkomensgrens die een vast koopkrachtbedrag vertegenwoordigt, neemt hierbij een centrale plaats in. Verder is een beleidsmatige inkomensgrens gebruikt. De derde indicator is relatief en afgeleid van het doorsnee inkomen. Nieuw, ten slotte, is een inkomensgrens gebaseerd op een pakket van minimaal noodzakelijke bestedingen.

Lage-inkomensgrens

De lage-inkomensgrens is een voor alle jaren gelijk bedrag van 10 287 euro in prijzen van het jaar 2004. Per maand komt dit neer op 860 euro. Dit bedrag komt ongeveer overeen met de koopkracht van een bijstandsuitkering voor een alleenstaande in 1979, toen deze op zijn hoogst was.

Om te bepalen hoe het inkomen van een huishouden zich verhoudt tot de lage-inkomensgrens, wordt het inkomen gecorrigeerd voor verschillen in samenstelling van het huishouden en voor de prijsontwikkeling. Met behulp van equivalentiefactoren worden inkomens herleid tot het inkomen van een eenpersoonshuishouden, zodat ze onderling vergelijkbaar zijn. Vervolgens wordt dit *gestandaardiseerde* inkomen met de consumentenprijsindex herleid naar het prijspeil in 2004. Wanneer het resulterende gestandaardiseerde en gedefleerde inkomen minder is dan 860 euro per maand, is het als een laag inkomen beschouwd.

Beleidsmatig minimum als inkomensgrens

Het beleidsmatig minimum is het wettelijk bestaansminimum zoals dat in de politieke besluitvorming is vastgesteld. Om te kunnen beoordelen hoe het besteedbaar inkomen van een huishouden zich verhoudt tot het minimum, moet aan de hand van de regelgeving worden vastgesteld welke bedrag op dat huishouden van toepassing is. De norm voor een paar met uitsluitend minderjarige kinderen, bijvoorbeeld, is gelijkgesteld aan de bijstandsuitkering van een echtpaar, aangevuld met de (leeftijdsafhankelijke) kinderbijslag. Bij 65-plussers is het bedrag aan AOW-pensioen als norm gekozen.

Om armoede af te bakenen, wordt als inkomensgrens doorgaans een zeker percentage van de beleidsmatige norm genomen. In deze publicatie wordt een inkomen lager dan 105 procent van het beleidsmatig minimum als minimum-inkomen gedefinieerd.

Staat 1
Lage-inkomensgrens en equivalentiefactor van enkele huishoudenstypen¹⁾, 2000–2004

	Alleen- staande	Paar			Eenoudergezin	
		zonder kind	één kind	twee kinderen	één kind	twee kinderen
<i>Voor standaardisatie²⁾, in lopende prijzen, maandbedrag in euro</i>						
Lage-inkomensgrens						
2000*	770	1 060	1 290	1 450	1 030	1 160
2001	800	1 100	1 340	1 510	1 070	1 210
2002	830	1 140	1 380	1 560	1 100	1 250
2003	850	1 160	1 410	1 590	1 130	1 280
2004*	860	1 170	1 430	1 610	1 140	1 290
Equivalentiefactor						
2000–2004	1,00	1,37	1,67	1,88	1,33	1,51

¹⁾ Kinderen tot 18 jaar.

²⁾ Na standaardisatie voor alle huishoudens gelijk aan 860 euro in prijzen van 2004.

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

Staat 2
Besteedbaar inkomen¹⁾²⁾ van bijstandontvanger en AOW-er, 2000–2004

	Tot 65 jaar (Bijstand)					65 jaar en ouder (AOW)		
	Alleen- staande	Paar		Eenoudergezin		Alleen- staande	Paar	
		zonder kind	één kind	twee kinderen	één kind	twee kinderen		
<i>maandbedrag in euro</i>								
<i>Voor standaardisatie, in lopende prijzen</i>								
2000*	680	960	1 020	1 100	940	1 020	710	1 000
2001	730	1 040	1 120	1 200	1 030	1 110	770	1 080
2002	760	1 080	1 190	1 270	1 090	1 170	810	1 130
2003	780	1 100	1 210	1 290	1 120	1 200	820	1 150
2004*	780	1 100	1 230	1 310	1 140	1 220	840	1 170
<i>Na standaardisatie, in prijzen van 2004</i>								
2000*	750	780	680	650	790	750	790	810
2001	780	810	720	680	830	780	820	840
2002	790	810	740	700	850	800	830	850
2003	790	810	740	700	850	810	830	850
2004*	780	810	740	700	860	810	840	850

¹⁾ Op basis van uitsluitend bijstand/AOW en eventuele kinderbijslag voor kinderen van 6–11 jaar.

²⁾ De beleidsmatige inkomensgrens bedraagt voor deze huishoudens 105 procent van de genoemde bedragen.

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

De beleidsmatige inkomensgrens varieert van jaar tot jaar in hoogte wegens de koppeling aan het beleidsmatig minimum. Voor een aantal huishoudenstypen ligt de grens in recente jaren boven de lage-inkomensgrens. Zo behoorden in 2000 slechts 12 duizend van de huishoudens met een minimuminkomen niet tot de groep met een laag inkomen, terwijl dit aantal in 2004 gegroeid is tot 77 duizend.

Relatieve armoedegrens

Voor een vergelijking van armoede binnen Europa wordt een relatieve armoedegrens gebruikt. Deze inkomensgrens is gelijk aan een zeker percentage (doorgaans 50 of 60 procent) van het gemiddelde of mediane gestandaardiseerde inkomen.

Consumptie gerelateerde grens

In paragraaf 9.1 wordt afzonderlijk aandacht besteed aan een nieuwe inkomensgrens gebaseerd op een pakket van minimaal noodzakelijke bestedingen.

Aanvullende indicatoren

Naast indicatoren die gebaseerd zijn op het inkomensbedrag dat een huishouden kan besteden, worden ook aanvullende indicatoren gehanteerd zoals de verblijfsduur in armoede, het aandeel van de vaste lasten, het oordeel over de eigen financiële situatie en de vermogenspositie.

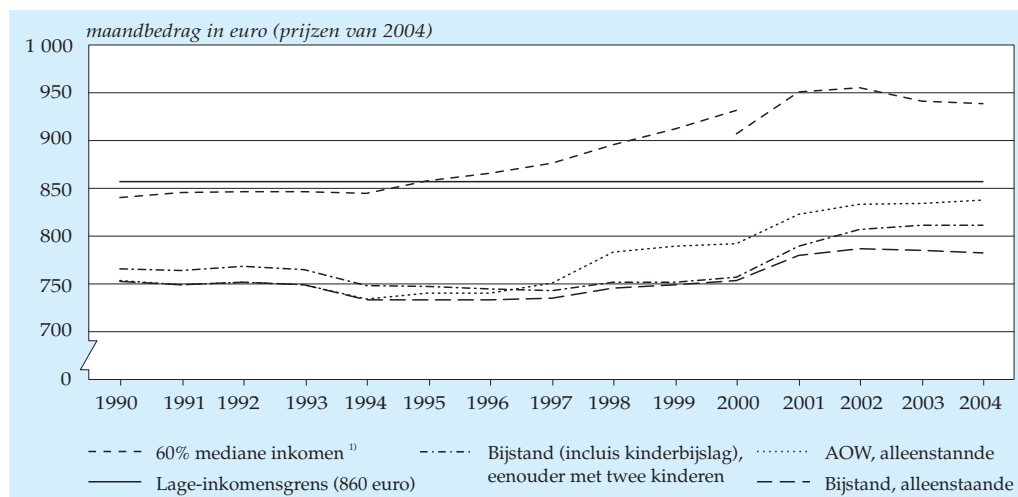
Inkomensbegrip

Het besteedbaar inkomen omvat inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, en overdrachtsinkomen bestaande uit uitkeringen, pensioen en ontvangen partneralimentatie. Betaalde partneralimentatie en premies en belastingen op het inkomen zijn in mindering gebracht. Kinderalimentatie en de ouderlijke bijdrage aan uitwonende kinderen worden niet waargenomen en zijn daarom niet in het inkomensbegrip opgenomen. Bij hantering van de lage-inkomensgrens zijn gebonden uitkeringen als de huursubsidie buiten beschouwing gelaten.

Onderzoekspopulatie

In 2004 is ruim 94 procent van de totale bevolking van 16,3 miljoen mensen in de onderzoekspopulatie opgenomen. Tot de groepen die buiten beschouwing bleven, behoort onder andere de bevolking die verblijft in instellingen, inrichtingen en tehuizen, in totaal ruim 210 duizend personen. Evenmin zijn particuliere huishoudens die niet het hele jaar door inkomen hadden en studentenhuishoudens in de onderzoekspopulatie opgenomen. Hierbij ging het om 550 duizend huishoudens met 860 duizend personen.

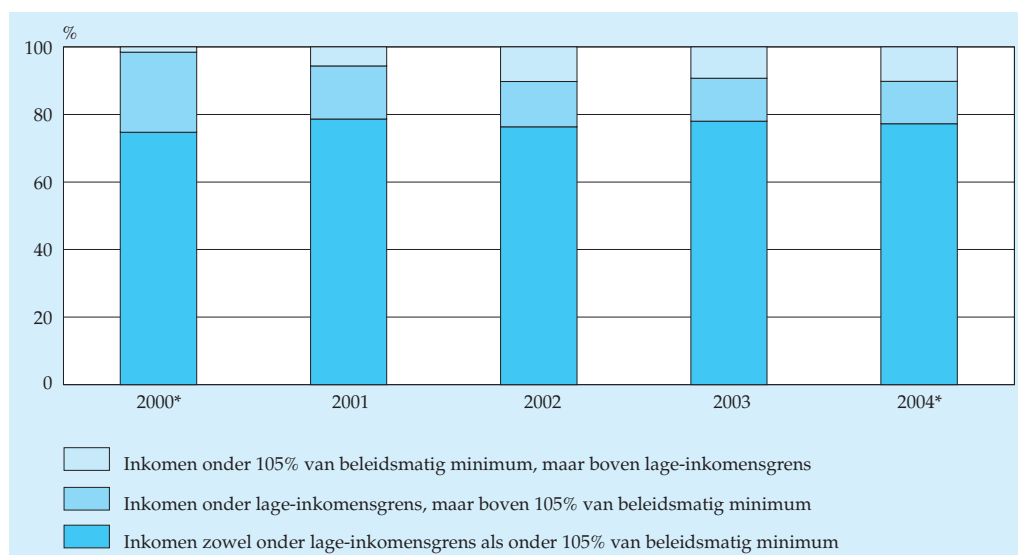
1. Gestandaardiseerde inkomens(grenzen), 1990-2004

¹⁾ De inkomensstatistiek is gereviseerd. Hierdoor zijn de cijfers uit de reeks 1990-2000 niet geheel vergelijkbaar met die uit de reeks 2000-2004.

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2. Huishoudens met een laag en/of minimum inkomen, 2000-2004

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2. Omvang van armoede

2.1 Armoede bij huishoudens

In 2004 hadden ruim 670 duizend huishoudens een laag inkomen. Het aandeel huishoudens met een laag inkomen is in 2001 en 2002 gedaald, maar in 2003 en 2004 weer gestegen. Het aantal huishoudens met een laag inkomen en met een minimuminkomen zijn vanaf 1998 steeds dichterbij elkaar komen te liggen.

Aandeel lage inkomens neemt vanaf 2003 toe

Van de ruim 6,5 miljoen huishoudens in 2004 moest ruim 10 procent van een laag inkomen rondkomen. Dit aandeel lag in de negentiger jaren gemiddeld nog op bijna 15 procent. Tussen 1998 en 2002 is het aandeel voortdurend gedaald. Deels komt dit, doordat inkomens gestegen zijn. Zo had de belastingherziening in 2001 voor grote groepen een flinke inkomensstijging tot gevolg. Daarnaast daalde in deze periode het aantal werkloosheids- en bijstandsonvangers, hetgeen groepen zijn met een relatief grote kans op een laag inkomen. Na 2002 is echter sprake van een stijging van het aandeel huishoudens met een laag inkomen. Deze stijging hangt samen met de omslag in de conjunctuur, waarbij de werkloosheid weer toenam en de inkomensontwikkeling stagneerde.

Ook stijging van aantal minimuminkomens

In 2004 hadden 657 duizend huishoudens een inkomen tot 105 procent van het beleidsmatig minimum. Ten opzichte van 2003 is dit aantal met 40 duizend toegenomen. De ontwikkeling van het aantal minimuminkomens wordt nauwelijks beïnvloed door een verhoging van de netto bijstandsuitkering of AOW-pensioen. Zo'n stijging betekent immers dat de beleidsmatige inkomensgrens met hetzelfde bedrag omhoog gaat. De ontwikkeling van het aantal minimuminkomens hangt wel samen met die van het aantal huishoudens dat afhankelijk is van een (lage) uitkering.

Aantal lage inkomens en minimuminkomens steeds dichterbij elkaar

Het aantal huishoudens met een minimuminkomen was in 2004 bijna net zo hoog als dat met een laag inkomen. Dit komt doordat de koopkracht van de bijstandsuitkering en het AOW-pensioen in 2001 sterk gestegen is. Hierdoor liggen de lage-inkomensgrens en de beleidsmatige inkomensgrens voor diverse groepen vanaf 2001 dicht bij elkaar.

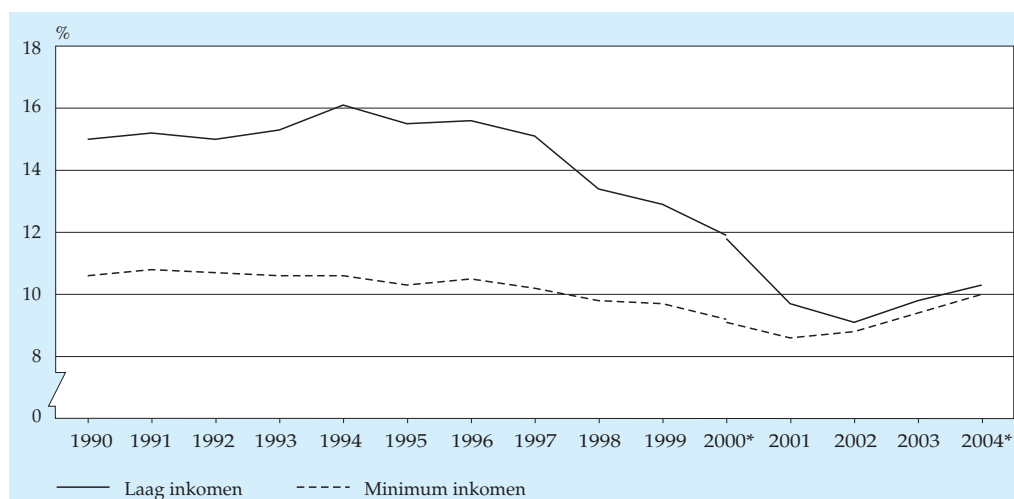
Staat 3
Huishoudens met een laag inkomen en minimuminkomen, 1995–2004¹⁾

	Huishoudens, totaal	Laag inkomen	Minimum inkomen	Laag inkomen	Minimum inkomen
	x 1 000			%	
1995	6 134	953	633	15,5	10,3
1996	6 209	970	649	15,6	10,5
1997	6 331	953	644	15,1	10,2
1998	6 413	861	631	13,4	9,8
1999	6 453	835	627	12,9	9,7
2000	6 547	781	605	11,9	9,2
2000*	6 399	754	585	11,8	9,1
2001	6 480	627	560	9,7	8,6
2002	6 539	596	574	9,1	8,8
2003	6 545	641	617	9,8	9,4
2004*	6 544	674	657	10,3	10,0

¹⁾ De Inkomensstatistiek is gereviseerd. Hierdoor zijn de cijfers uit de reeks 1995–2000 niet geheel vergelijkbaar met die uit de reeks 2000–2004.

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

3. Huishoudens met een laag inkomen en een minimum inkomen, 1990–2004¹⁾

¹⁾ De Inkomensstatistiek is gereviseerd. Hierdoor zijn de cijfers uit de reeks 1990–2000 niet geheel vergelijkbaar met die uit de reeks 2000–2004.

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.2 Risicogroepen

2.2.1 Samenstelling en leeftijd

Eenoudergezinnen met minderjarige kinderen hebben het vaakst met een laag inkomen te kampen. Van hen hadden er vier van de tien in 2004 een laag inkomen. De hoogte van het huishoudensinkomen en daarmee de kans op een laag inkomen varieert per levensfase.

Hoog aandeel lage inkomens onder eenoudergezinnen

Van de eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen had in 2004 bijna 40 procent een laag inkomen. Dit aandeel is bijna vier keer zo hoog als gemiddeld. De ongunstige inkomenspositie van deze groep komt onder meer, doordat de ouder doorgaans de enige binnen het gezin is die inkomen heeft. Bovendien gaat het hierbij vaak om een inkomen op bijstandsniveau. Ook onder alleenstaanden tot 65 jaar komt een laag inkomen relatief vaak voor. Van hen moest bijna een van de vijf rondkomen van een laag inkomen. Bij de overige huishoudenstypen ligt dit aandeel rond of onder het algemeen gemiddelde.

Inkomenspositie gedurende levensloop

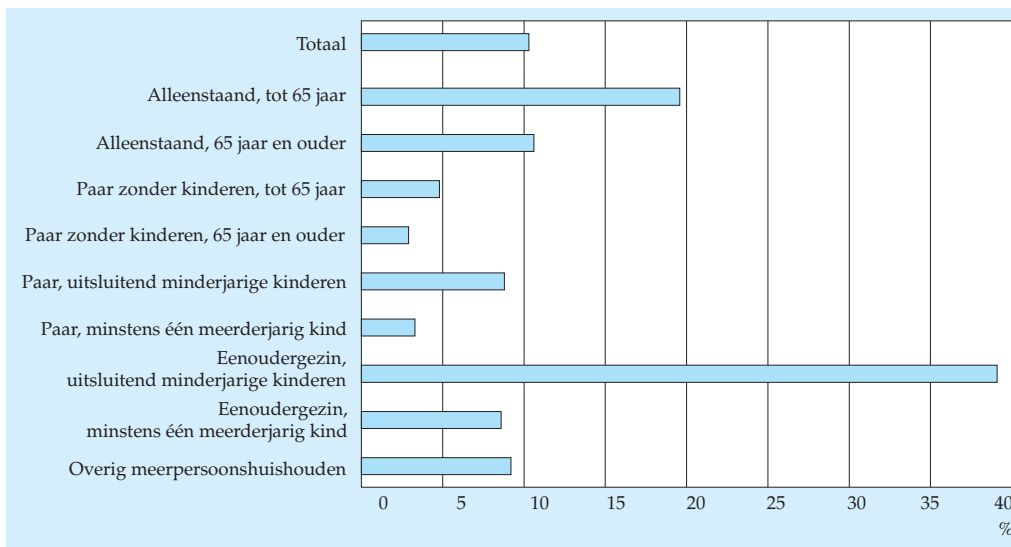
Het aandeel huishoudens met een laag inkomen hangt samen met de levensfase waarin de hoofdkostwinner zich bevindt. Het patroon wordt gevormd door onder meer de volgende ontwikkelingen.

- 25–55 jaar: In het algemeen stijgt het arbeidsinkomen van personen naarmate ze ouder worden op grond van werkervaring en het aanvaarden van beter betaalde functies.
- 30–40 jaar: De inkomensontwikkeling van paren ondervindt een knik, doordat een van de twee (meestal de vrouw) vaak minder gaat werken of stopt met werken wegens de zorg voor jonge kinderen. Ook neemt het aantal eenoudergezinnen met een hoger risico op een laag inkomen toe.
- 50–65 jaar: Steeds meer mensen raken afhankelijk van een uitkering.
- 65 jaar: Bij pensionering stijgt het inkomen van groepen die voorheen afhankelijk waren van een lage uitkering. Een jongere partner krijgt een aantal jaren later ook pensioen.
- 75 jaar e.o.: Het aandeel alleenstaanden met een hoger risico op armoede neemt toe. Ook hebben vroegere generaties minder vaak een aanvullend pensioen.

Het aandeel huishoudens met een laag inkomen is betrekkelijk hoog voor hoofdkostwinners rond de 25, 40 en 64 jaar. Onder huishoudens met een gepensioneerde hoofdkostwinner is het aandeel met een laag inkomen het laagst.

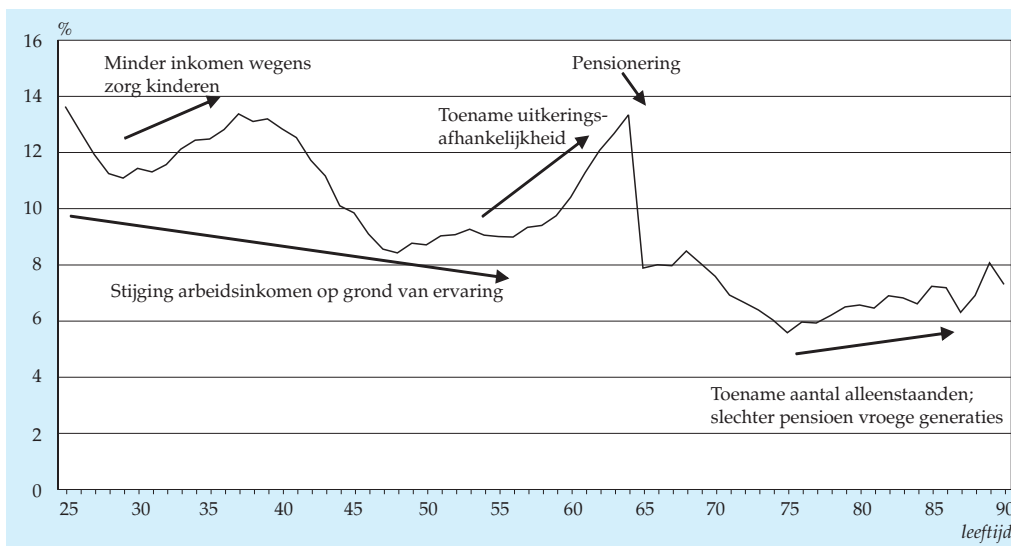

4. Huishoudens met een laag inkomen naar huishoudenssamenstelling, 2004*

CBS: (Inkomensstatistiek).

5. Huishoudens met een laag inkomen naar leeftijd van de hoofdkostwinner, 2004*

CBS: (Inkomensstatistiek).

2.2.2 Bron van inkomen

Een laag inkomen komt relatief het meest voor bij huishoudens die vooral afhankelijk zijn van een uitkering. Van hen had in 2004 bijna één op de vijf een laag inkomen. Het aandeel pensioenuishoudens met een laag inkomen is tussen 2000 en 2004 sterk gedaald.

Bijstandsontvangers hebben het vaakst een laag inkomen

Als het inkomen vooral uit een uitkering bestaat, is de kans groter dat een huishouden een laag inkomen heeft. Zo had in 2004 bijna een vijfde van deze huishoudens een laag inkomen. Bij huishoudens met een bijstandsuitkering is dit aandeel aanzienlijk hoger: driekwart van hen had een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Terwijl slechts 4 procent van alle huishoudens afhankelijk is van een bijstandsuitkering, is dit onder de huishoudens met een laag inkomen 32 procent.

Ook werkenden met laag inkomen

Een laag inkomen komt ook bij werkenden voor. Zo had 17 procent van de huishoudens die hun inkomen vooral uit eigen onderneming betrekken, in 2004 een laag inkomen. Doordat het bedrijfsresultaat van jaar op jaar fluctueert en er zelfs sprake kan zijn van verlies, heeft een deel van de zelfstandigen een laag inkomen. In de meeste gevallen heeft een laag inkomen bij hen geen langdurig karakter. Bij werknemers was het aandeel lage inkomens met nog geen 4 procent het laagst.

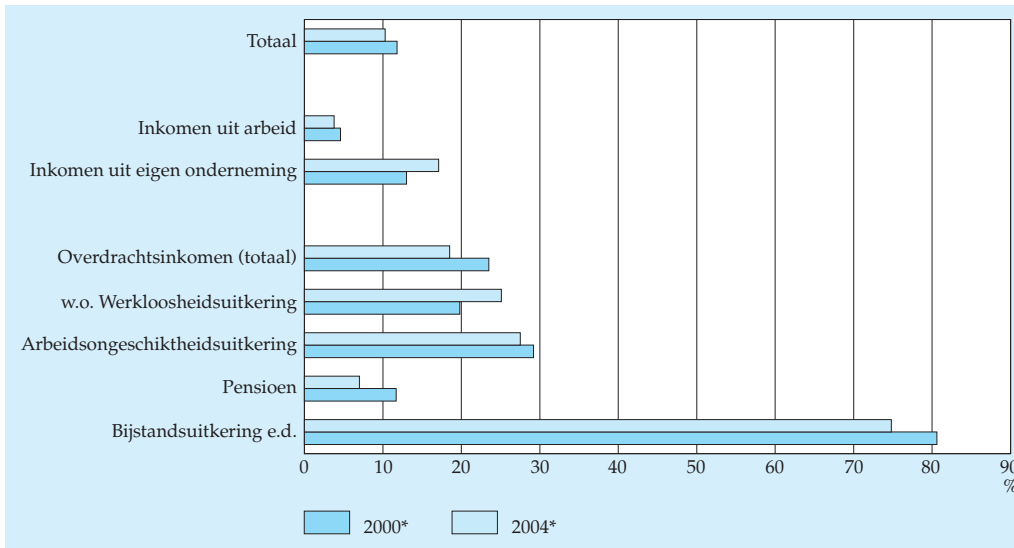
Sterke daling bij pensioenuishoudens

Van alle huishoudens betrof een kwart zijn inkomen vooral uit pensioen. Onder deze groep komt een laag inkomen vooral voor bij huishoudens die naast hun AOW geen of een gering bedrag aan aanvullend inkomen hebben. Doordat gepensioneerden ruim hebben geprofiteerd van de belastingherziening in 2001, is hun inkomenspositie in de jaren 2001–2004 sterk verbeterd. Hierdoor daalde het aandeel pensioenuishoudens met een laag inkomen van 12 procent in 2000 tot 7 procent in 2004.

Toename bij ontvangers van werkloosheidsuitkering

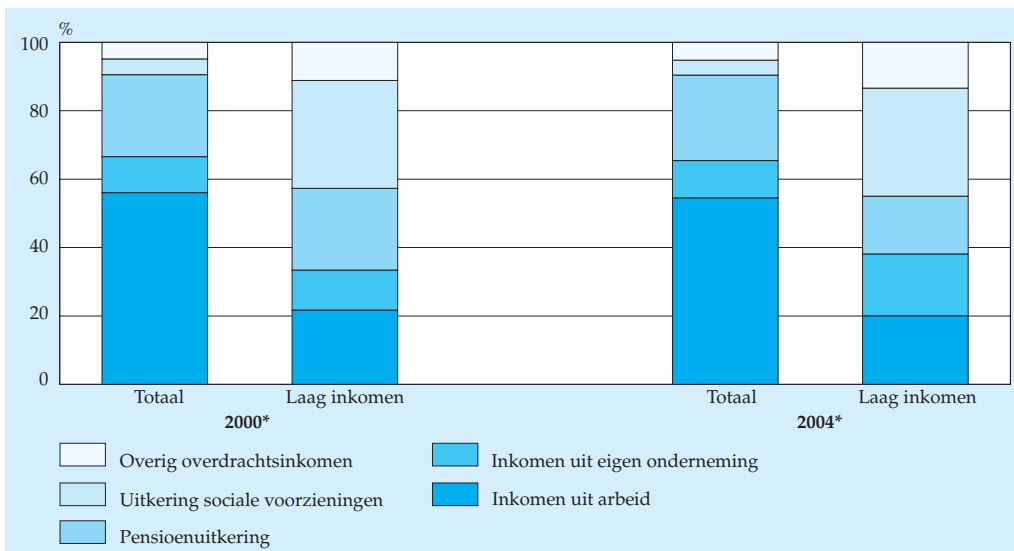
Bij twee groepen was het aandeel lage inkomens in 2004 hoger dan in 2000. Naast zelfstandigen betreft het huishoudens die vooral van een werkloosheidsuitkering moeten rondkomen. De stijging bij deze laatste groep hangt samen met een toename van het aantal werklozen met een lage uitkering in de jaren 2002–2004.

6. Huishoudens met een laag inkomen naar voornaamste inkomensbron, 2000 en 2004

CBS: (Inkomensstatistiek).

7. Huishoudens naar inkomenspositie en voornaamste inkomensbron, 2000 en 2004

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.2.3 Land van herkomst

Onder huishoudens met een niet-westerse hoofdkostwinner komt een laag inkomen bijna vier maal zo veel voor als bij autochtone huishoudens. Bij niet-westerse huishoudens van de tweede generatie is dit verschil iets minder groot.

Veel lage inkomens onder niet-westerse huishoudens

Van het half miljoen huishoudens met een hoofdkostwinner van niet-westerse herkomst had in 2004 ruim 31 procent een laag inkomen. Dit aandeel is bijna vier keer zo hoog als bij autochtone huishoudens. Binnen de niet-westerse huishoudens liep het aandeel met een laag inkomen uiteen van 23 procent (Suriname) tot 36 procent (Marokko).

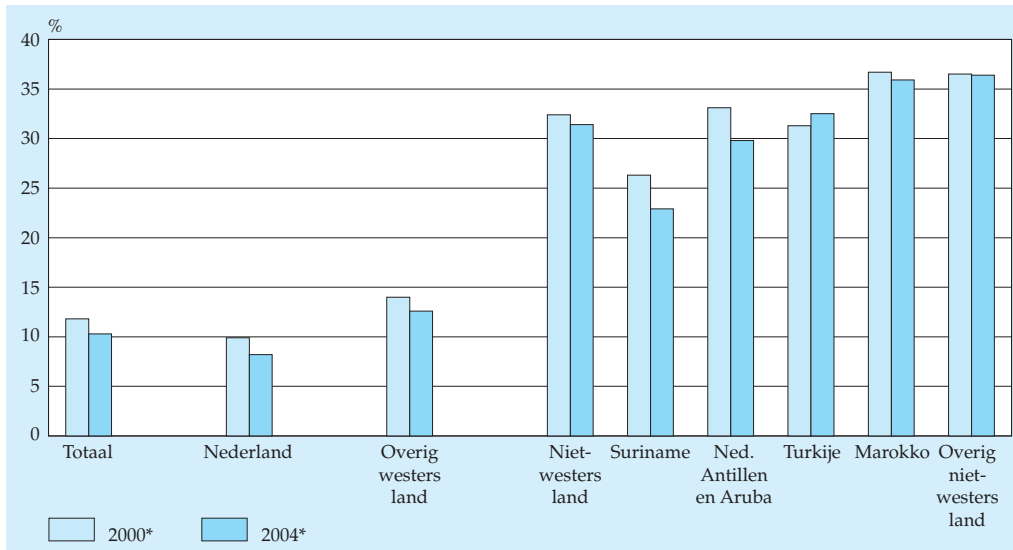
Bij vrijwel alle huishoudens van niet-westerse herkomst was het aandeel lage inkomens in 2004 iets lager dan in 2000. Met 3 procentpunten was dit verschil het grootst bij huishoudens van Surinaamse en Antilliaanse/Arubaanse herkomst. Alleen bij huishoudens met een hoofdkostwinner uit Turkije lag het aandeel lage inkomens in 2004 ten opzichte van 2000 iets hoger.

Inkomenspositie tweede generatie gunstiger dan van eerste generatie

Slechts een van de negen hoofdkostwinners van niet-westerse huishoudens behoorde in 2004 tot de tweede generatie, dat wil zeggen dat deze persoon zelf in Nederland geboren is. Onder deze kleine, maar snel groeiende groep komt een laag inkomen relatief minder vaak voor dan bij de eerste generatie van niet-westerse allochtonen, die buiten Nederland geboren zijn. Bedroeg het aandeel huishoudens met een laag inkomen voor de autochtone bevolking in 2004 iets meer dan 8 procent, voor niet-westerse huishoudens van de eerste en tweede generatie was dit respectievelijk 33 en 21 procent.

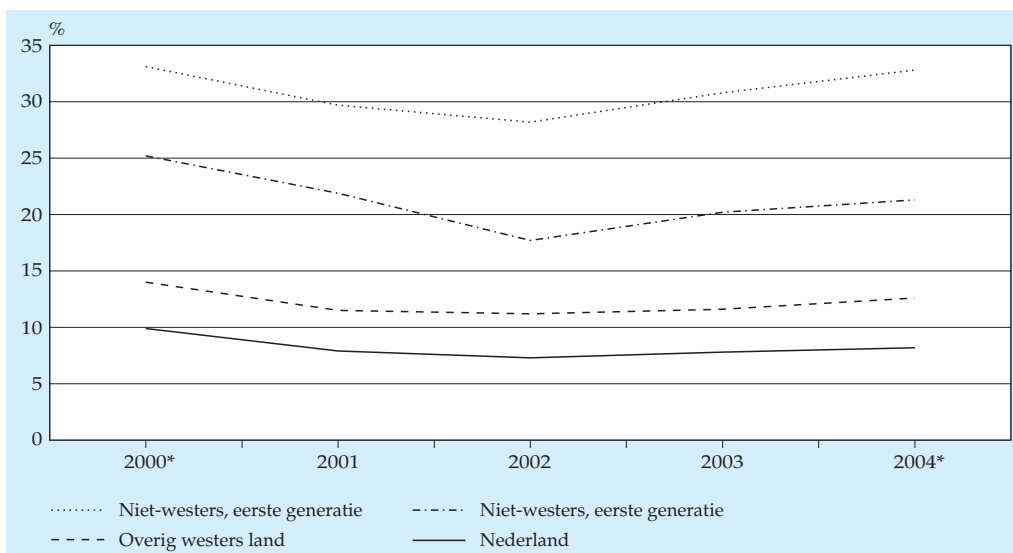
In de jaren 2001 en 2002 nam het aandeel lage inkomen voor alle groepen af. Vervolgens was in 2003 en 2004 sprake van een lichte stijging. Bij huishoudens van niet-westerse herkomst is deze ontwikkeling het duidelijkst zichtbaar. Zo daalde het aandeel met een laag inkomen onder niet-westerse hoofdkostwinners van de tweede generatie van 25 procent in 2000 tot onder 18 procent in 2002, maar steeg vervolgens weer tot ruim 21 procent in 2004.

8. Huishoudens met een laag inkomen naar herkomstsgroepering, 2000 en 2004

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

9. Huishoudens met een laag inkomen naar herkomst en generatie, 2000-2004

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.3 *Intensiteit van armoede*

De intensiteit van armoede meet het inkomensstekort ten opzichte van de gebruikte armoedegrens. In 2004 bedroeg het inkomensstekort in doorsnee 12 procent. Ten opzichte van 2003 is het tekort met 1,4 procentpunt toegenomen. De allerlaagste inkomens komen relatief veel voor bij zelfstandigen.

Toename van intensiteit van armoede in 2004

In 2004 lag het inkomen van huishoudens met een laag inkomen in doorsnee 12 procent onder de lage-inkomensgrens. Een jaar eerder bedroeg het mediane inkomensstekort 10,6 procent. In 2004 is de intensiteit van armoede dus met 1,4 procentpunt gestegen.

Concentratie van uitkering- en pensioenontvangers

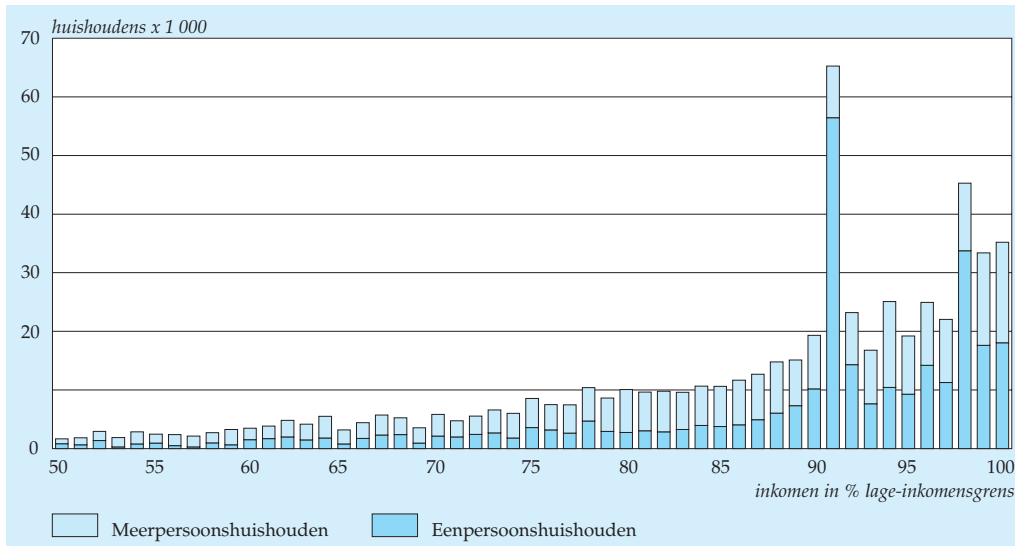
Onder de lage-inkomensgrens zijn grote concentraties te vinden van huishoudens die uitsluitend op het sociaal minimum zijn aangewezen. Zo ontvingen alleenstaande bijstandsonvangers in 2004 netto 9 400 euro. Hun inkomen lag daarmee 9 procent onder de lage-inkomensgrens. Alleenstaande AOW-ers ontvingen netto 10 100 euro, hetgeen 2 procent minder is dan de lage-inkomensgrens. Beide groepen zijn er ten opzichte van het jaar 2000 op vooruit gegaan. In dat jaar lag het inkomen van deze twee groepen nog respectievelijk 12 en 8 procent onder de lage-inkomensgrens.

Veel zelfstandigen onder de laagste inkomens

Bij ruim een van de drie huishoudens met een inkomensstekort van meer dan 20 procent betreft het een huishouden dat inkomsten betreft uit de eigen onderneming. Het gaat daarbij om zelfstandigen die slechts een geringe winst boekten of met verlies te kampen hadden.

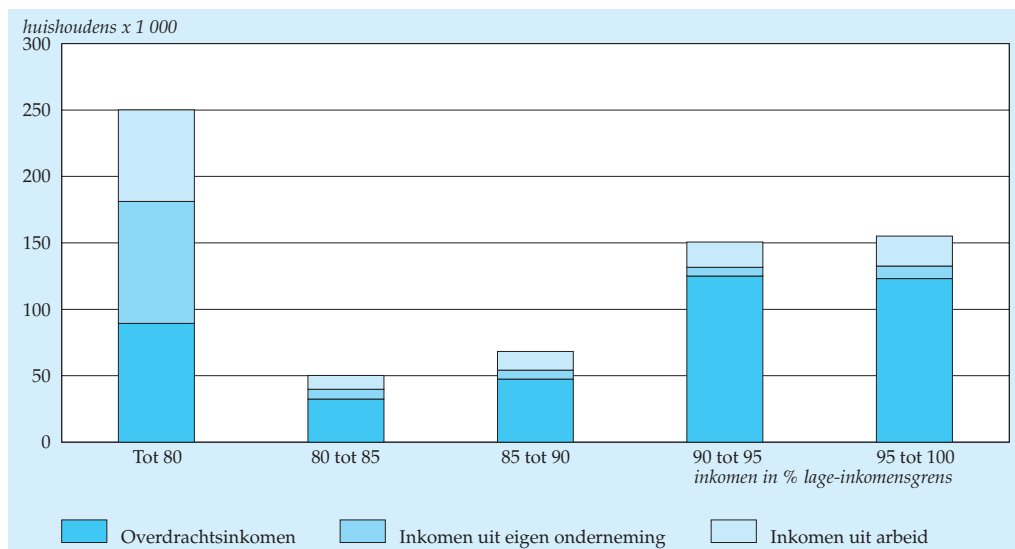
Een inkomen ruim onder de lage-inkomensgrens bij huishoudens met vooral inkomen uit arbeid of overdrachtsinkomen, wordt onder meer veroorzaakt door het niet aanvragen van aanvullende bijstand en door de op het besteedbare inkomen in mindering gebrachte hypotheekrente. In sommige gevallen is een laag inkomen toe te schrijven aan waarnemingsproblemen waardoor het huishoudensinkomen is onderschat.

10. Huishoudens met een inkomen van 50–100 procent van de lage-inkomensgrens, 2004*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

11. Huishoudens met een laag inkomen, naar hoogte van inkomen¹⁾, 2004*

¹⁾ Het inkomensstekort van bijvoorbeeld de groep met een inkomen van 80 tot 85 procent van de lage-inkomensgrens bedraagt 15 tot 20 procent.

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.4 *Ramingen 2005–2007*

In 2006 daalt het aandeel lage inkomens van 11,1 procent naar 9,7 procent en in 2007 neemt het verder af tot 8,8 procent. Bij alleenstaande ouderen is de daling het grootst; bij uitkeringsontvangers tot 65 jaar het kleinst.

Ramingmethode

Het aandeel lage inkomens na 2004 is geraamd volgens dezelfde methode als in de Armoedemonitor 2005 is beschreven. Op basis van CPB-cijfers is voor een groot aantal sociaal-economische groepen de verwachte koopkrachtontwikkeling tussen 2005 en 2007 berekend en vervolgens – in combinatie met volumeontwikkelingen – toegepast op de inkomensverdeling van 2004.

Koopkracht daalt in 2005, maar stijgt in 2006 en 2007

Net als in de twee daaraan voorafgaande jaren, was er in 2005 sprake van een daling in de koopkracht van huishoudens. Dit gold vooral voor de uitkeringsgerechtigden tot 65 jaar, aangezien zij te maken kregen met bevriezing van de uitkeringen. Doordat de inflatie sterker steeg dan de lonen, gingen echter ook de werkenden – met name die in de collectieve sector – er financieel op achteruit. De 65-plussers en huishoudens met kinderen staken hier relatief gunstig bij af; zij profiteerden van enkele fiscale tegemoetkomingen en heffingskortingen.

In 2006 verbetert de koopkracht door onder meer een stijging van de lonen, de afschaffing van het gebruikersdeel van de onroerend-zaakbelasting en de verhoging van de algemene heffingskorting. Het nieuwe stelsel van ziektekostenverzekeringen leidt echter tot grote verschillen tussen typen huishoudens. Of dit financieel gunstig of ongunstig uitpakt, is afhankelijk van de eerdere verzekering (particulier of ziekenfonds), de aanwezigheid van minderjarige kinderen, en de hoogte van een eventuele werkgeversbijdrage onder het oude systeem.

Voor 2007 wordt eveneens een koopkrachtverbetering verwacht. De lonen stijgen sterker dan de inflatie en verder zorgen ook diverse fiscale maatregelen voor lastenverlichting. Een deel van deze maatregelen is specifiek gericht op huishoudens met kinderen (o.a. verhoging van de kinderbijslag en de kinderopvangtoeslag), zodat deze er extra in koopkracht op vooruit gaan.

Per saldo is de koopkracht in de periode 2005–2007 het sterkst toegenomen voor alleenstaande 65-plussers met een laag inkomen; het minst voor uitkeringsontvangers jonger dan 65 jaar.

Staat 4**Gemiddelde geraamde koopkrachtmutatie voor enkele sociaal-economische groepen, 2005–2007**

	2005	2006	2007	2005–2007
	%			
Laag inkomen (in 2004)				
Werknemer zonder kinderen	-1,9	1,2	0,8	0,0
Werknemer met kinderen	-1,2	2,2	1,0	1,9
Uitkeringsontvanger, alleenstaande	-2,8	1,0	0,8	-1,0
Uitkeringsontvanger, gezin	-1,6	1,7	0,8	0,8
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, alleenstaande	-1,0	3,0	1,0	3,0
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, met ander(en)	-0,6	2,0	1,1	2,5
Inkomen boven de lage-inkomensgrens (in 2004)				
Werknemer zonder kinderen	-2,0	1,1	1,1	0,2
Werknemer met kinderen	-1,5	3,0	1,4	2,9
Uitkeringsontvanger, alleenstaande	-2,9	0,8	1,1	-1,0
Uitkeringsontvanger, gezin	-2,0	1,3	1,1	0,3
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, alleenstaande	-1,3	2,3	0,9	1,9
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, met ander(en)	-1,1	1,5	1,0	1,3

Bron: CBS (Inkomenspanelonderzoek) en CPB, SCP-bewerking.

Stijging percentage lage inkomens in 2005, daling in 2006 en 2007

Voor zowel de totale bevolking als diverse sociaal-economische groepen is er in 2005 sprake van een toename van het aandeel lage inkomens. Met name onder de uitkeringsontvangers – alleenstaand dan wel met een gezin – groeide deze groep, evenals onder de alleenstaande 65-plussers. Bij de 65-plussers die met anderen een huishouden vormen en bij de werknemers steeg het aandeel lage inkomens in geringe mate. Voor de Nederlandse bevolking als geheel kwam het aandeel lage inkomens 0,8 procentpunt hoger te liggen (op 11,1 procent).

Na 2005 laten alle onderscheiden subgroepen weer een daling zien in het percentage lage inkomens. Dit geldt in het bijzonder voor de alleenstaande 65-plussers: bij hen neemt dit aandeel in 2006 af met 5,5 procentpunten, hetgeen de stijging van een jaar eerder ruim teniet doet. In 2007 zet bovendien de dalende trend door en neemt het aandeel alleenstaande ouderen met een laag inkomen naar verwachting met nog eens 3,6 procentpunten af. Vergeleken met het jaar 2004 is daarmee het aandeel lage inkomens binnen deze groep meer dan gehalveerd. Dit komt met name door de eerdergenoemde maatregelen ter verbetering van de koopkracht van ouderen.

Bij de overige sociaal-economische groepen daalt het aandeel lage inkomens eveneens in 2006 en 2007. Deze afname is echter veel minder spectaculair, hooguit 0,7 à 1,3 procentpunten (gezinnen met een uitkering). Bij de uitkeringsontvangers compenseert de recente daling overigens niet volledig voor de eerdere stijging: het aandeel lage inkomens ligt in 2007 nog bijna een procentpunt hoger dan in 2004.

Voor alle subgroepen geldt dat de daling van het percentage lage inkomens sterker is in 2006 dan in 2007, dit in lijn met de geringere koopkrachtverbetering in het laatste jaar. Voor Nederland als geheel neemt het armoedepercentage af met respectievelijk 1,5 en 0,9 procentpunt en bedraagt het aandeel lage inkomens naar verwachting 8,8 procent in 2007, iets onder het peil van 2002.

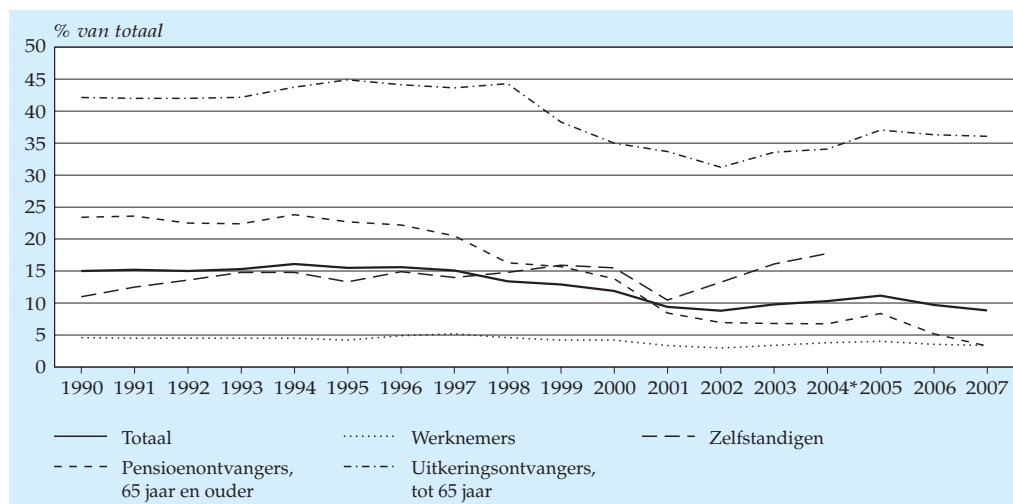
Staat 5
Huishoudens met een laag inkomen, 2004–2007

	Huishoudens 2004*	Aandeel huishoudens met een laag inkomen				
		2004*	Mutatie in aandeel (raming)			2007 (raming)
			2004–2005	2005–2006	2006–2007	
	x 1 000	%				
Werknemer zonder kinderen	2 055	3,0	0,1	-0,2	-0,1	2,8
Werknemer met kinderen	1 337	5,0	0,4	-0,9	-0,3	4,2
Uitkeringsontvanger, alleenstaande	375	47,3	3,1	-0,9	-0,5	49,0
Uitkeringsontvanger, gezin	574	25,4	2,7	-1,3	-0,7	26,1
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, alleenstaande	726	10,3	2,9	-5,5	-3,6	4,2
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, met ander(en)	709	3,1	0,3	-0,8	-0,2	2,3
Totaal ¹⁾	6 544	10,3	0,8	-1,5	-0,9	8,8

¹⁾ Inclusief zelfstandig ondernemers, freelancers en huishoudens met inkomen uit vermogen.

Bron: CBS (Inkomenspanelonderzoek) en CPB, SCP-bewerking.

12. Huishoudens met een laag inkomen, 1990–2007¹⁾

¹⁾ De uitkomsten van 2005–2007 betreffen een raming.

Bron: CBS (Inkomenspanelonderzoek) en CPB, SCP-bewerking.

2.5 *Personen in armoede*

De huishoudens met een laag inkomen bevatten in totaal 1,4 miljoen mensen. Hieronder vormen minderjarige kinderen een betrekkelijk grote groep. Ook vrouwen maken relatief vaak deel uit van een huishouden met een laag inkomen.

Minderjarige kinderen hebben relatief grote kans op laag inkomen

Er leefden in totaal 1,4 miljoen mensen in de 674 duizend huishoudens die in 2004 een laag inkomen hadden. Daarmee maakte ruim 9 procent van de bevolking deel uit van een huishouden met een laag inkomen. Kinderen tot 18 jaar zijn relatief sterk vertegenwoordigd: bijna 14 procent van hen behoorde tot de lage-inkomensgroep. Dit aandeel is gedaald ten opzichte van 2000, toen het nog 15 procent bedroeg.

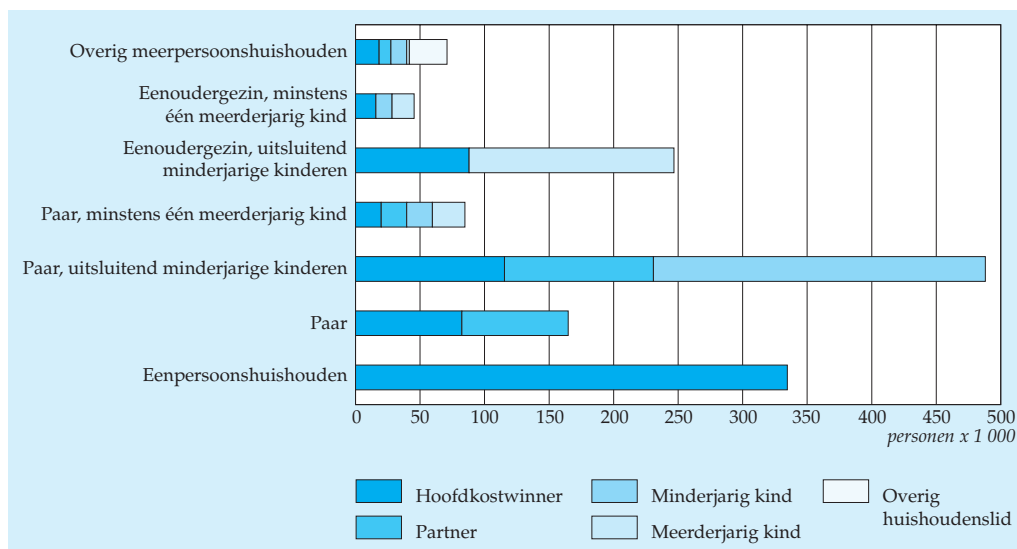
Van de 461 duizend minderjarige kinderen die tot een huishouden met een laag inkomen behoorden, woonde het merendeel met beide ouders samen. Een kleiner aantal woonde met één ouder. Tussen deze groepen is een duidelijk verschil ten aanzien van de voornaamste inkomensbron. Bij paren met minderjarige kinderen vormt een uitkering in 30 procent van de gevallen de belangrijkste inkomensbron, bij eenoudergezinnen is dit aandeel ruim twee keer zo hoog.

Van de minderjarige kinderen afkomstig uit een niet-westers land maakte 37 procent deel uit van een huishouden met een laag inkomen. Een laag inkomen komt bij hen vier keer zo vaak voor als bij kinderen van Nederlandse herkomst.

Aandeel vrouwen onder lage inkomens neemt af

Iets meer dan de helft van de totale bevolking is vrouw. In huishoudens met een laag inkomen zijn vrouwen echter duidelijk in de meerderheid. Het aandeel vrouwen onder de lage inkomens was in de periode 1990–2000 voortdurend 57 procent. Tussen 2000 en 2004 is dit aandeel met 2 procentpunten gedaald. Deze ontwikkeling vond mede plaats, doordat er sprake was van een daling van het aantal huishoudens met een laag inkomen bij twee groepen waarin vrouwen sterk vertegenwoordigd zijn: eenoudergezinnen en oudere alleenstaanden. Toch was ook in 2004 het aandeel vrouwen onder ouderen die deel uitmaken van een huishouden met een laag inkomen, met 71 procent nog steeds aanzienlijk.

13. Personen in huishoudens met een laag inkomen, 2004*

CBS: (Inkomensstatistiek).

Staat 6

Personen in huishoudens met een laag inkomen naar geslacht, 1995–2004¹⁾

	Totaal	Man	Vrouw	Vrouw, aandeel
	<i>x 1 000</i>			%
Totaal				
1995	1 860	795	1 065	57
1996	1 874	806	1 069	57
1997	1 817	786	1 031	57
1998	1 663	723	941	57
1999	1 603	687	916	57
2000	1 481	637	844	57
2000*	1 558	685	873	56
2001	1 256	548	708	56
2002	1 237	554	683	55
2003	1 343	612	731	54
2004*	1 435	659	776	54
w.o. 65 jaar enouder				
2000*	195	57	138	71
2001	140	38	103	73
2002	116	31	85	73
2003	117	33	84	72
2004*	122	35	87	71

¹⁾ De Inkomensstatistiek is gereviseerd. Hierdoor zijn de cijfers uit de reeks 1995–2000 niet geheel vergelijkbaar met die uit de reeks 2000–2004.

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

3. Dynamiek van armoede

3.1 Armoededuur

Het aantal huishoudens dat minstens vier jaar van een laag inkomen moest rondkomen, was in 2004 ongeveer even hoog als in 2003 en 2002. Ten opzichte van 2000 is het aandeel ouderen met een langdurig laag inkomen in 2004 sterk afgenomen. Dat gold ook in iets mindere mate voor eenoudergezinnen met jonge kinderen.

Aantal langdurig lage inkomens stabiel

In 2004 had een derde van de huishoudens met een laag inkomen dit vier jaar of langer. Dit zijn bijna 225 duizend huishoudens. Het aantal langdurig lage inkomens was hiermee vrijwel gelijk aan dat in 2002 en 2003, maar was wel substantieel lager dan in 2000. Toen moesten nog bijna 350 duizend huishoudens langdurig zien rond te komen van een laag inkomen. Vooral in 2001 nam dit aantal af. Hierdoor daalde het aandeel langdurige lage inkomens van 5,2 procent in 2000 naar 3,4 procent in 2004.

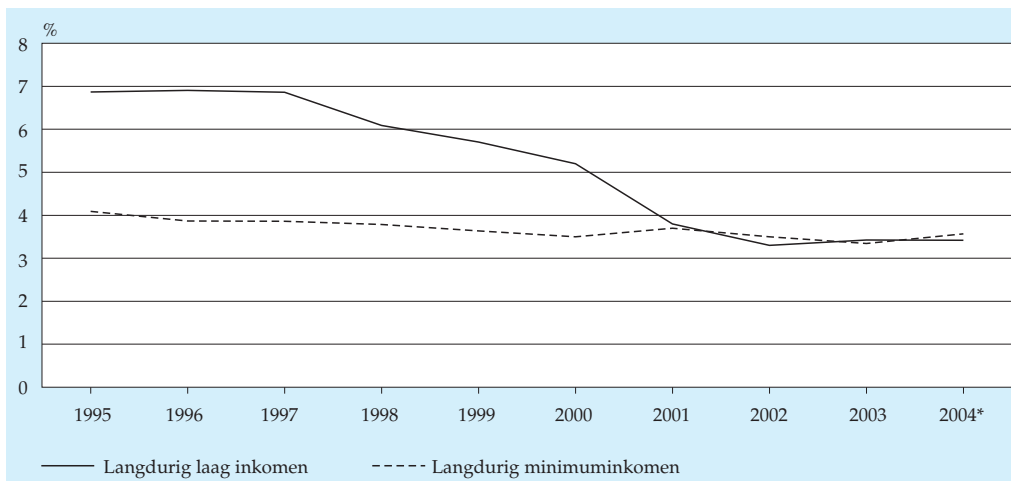
Convergentie langdurig lage inkomens en minimuminkomens

Het aantal huishoudens dat langdurig een minimuminkomen had, was in de meeste jaren lager dan het aantal huishoudens met langdurig een laag inkomen. Het lag in de periode 1995–2004 voortdurend tussen de 220 en 250 duizend huishoudens. Hierdoor was er ook in relatief opzicht nauwelijks verandering. Door de daling van het aantal lage inkomens (zie 2.1) daalde eveneens het aantal langdurig lage inkomens. Sinds 2001 is er nog maar weinig verschil tussen het aantal huishoudens met langdurig een laag inkomen en langdurig een minimuminkomen.

Aandeel langdurig lage inkomens bij ouderen en eenoudergezinnen neemt fors af

Vooraf bij de oudere alleenstaanden, zowel mannen als vrouwen, en oudere paren zonder kinderen, was er in de periode 2000–2004 sprake van een bovengemiddelde daling van het aandeel langdurig lage inkomens. Maar ook bij eenoudergezinnen met minderjarige kinderen nam dit aandeel in deze periode sterk af. Toch had in 2004 nog één op de acht à negen eenoudergezinnen hiermee te maken. Dat is ruim drie keer zo hoog als gemiddeld.

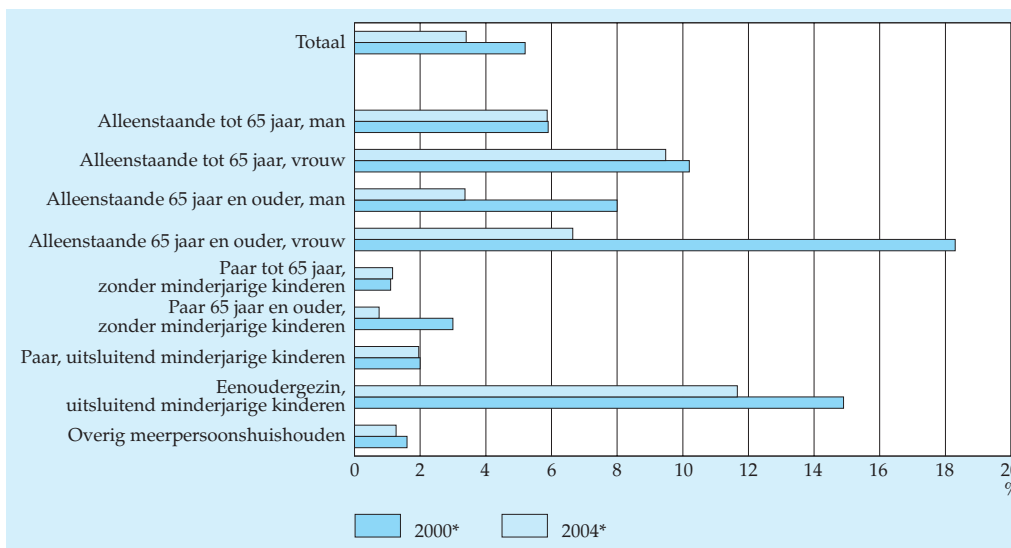
14. Huishoudens met langdurig laag inkomen en minimuminkomen, 1995-2004¹⁾

¹⁾ De Inkomensstatistiek is gereviseerd. Hierdoor zijn cijfers uit de reeks 1995-2000 niet geheel vergelijkbaar met die uit de reeks 2000-2004.

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

15. Huishoudens met langdurig laag inkomen naar samenstelling van het huishouden, 2000 en 2004

CBS: (Inkomensstatistiek).

Langdurig lage inkomens vooral onder bijstandsontvangers

Een langdurig laag inkomen komt vooral voor bij de huishoudens die overwegend moeten rondkomen van een uitkering of pensioen. Ruim 8 procent van deze huishoudens had in 2004 al minimaal vier jaar lang een laag inkomen. Dit kwam overeen met 45 procent van de huishoudens die met hun uitkering of pensioen onder de lage-inkomensgrens bleven. Gemiddeld had een op de drie lage inkomens te maken met langdurig een laag inkomen.

De inkomenspositie is vooral ongunstig voor huishoudens die zijn aangewezen op een bijstandsuitkering. In 2004 had 36 procent van hen langdurig een laag inkomen. Dit was bijna de helft van alle bijstandsontvangers met een laag inkomen. Ook huishoudens met een arbeidsongeschiktheidsuitkering hadden naar verhouding vaker met een langdurig laag inkomen te maken. In 2004 bedroeg dit aandeel ruim 10 procent.

Een ongunstige inkomenspositie kwam veel minder vaak voor bij huishoudens waar het inkomen voor het belangrijkste deel afkomstig was uit arbeid. Niet alleen het aandeel lage inkomens lag bij deze huishoudens lager, maar ook het aandeel langdurig lage inkomens was naar verhouding veel gunstiger.

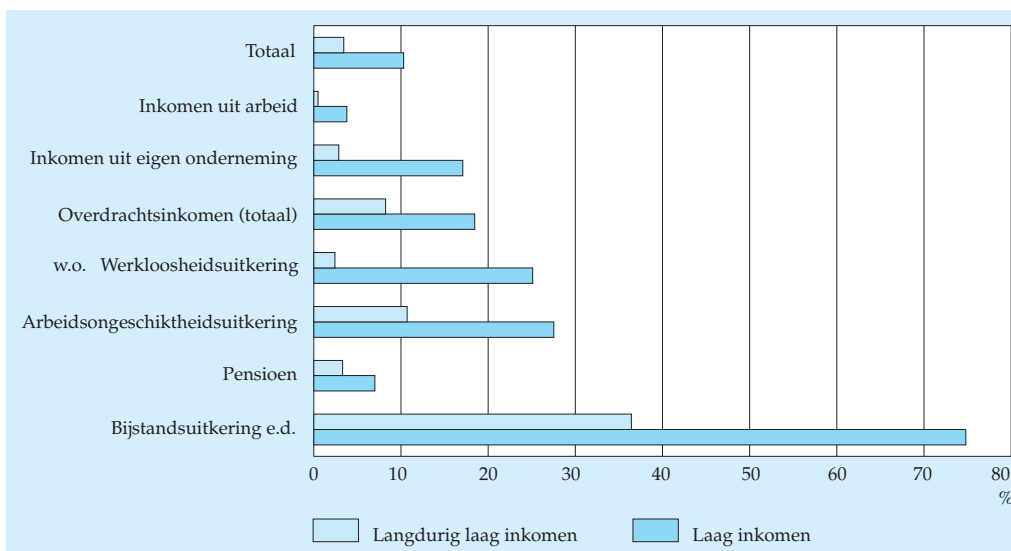
Langdurig laag inkomen bij een op de tien niet-westerse huishoudens

In 2004 had 10 procent van de huishoudens uit een niet-westers land al minstens vier jaar lang te maken met een laag inkomen. Dit aandeel lag hiermee bijna drie keer zo hoog als bij autochtone huishoudens. Bij niet-westerse huishoudens van de tweede generatie was er aanmerkelijk minder vaak sprake van een langdurig laag inkomen. In 2004 bedroeg dit aandeel maar 3 procent. Het gaat bij deze huishoudens echter nog maar om een kleine groep binnen de totale populatie niet-westerse huishoudens.

Van de huishoudens uit niet-westerse landen hadden naar verhouding vooral Marokkaanse huishoudens vaak te maken met langdurig een laag inkomen. In 2004 kwam bij een op de acht Marokkaanse huishoudens een dergelijke ongunstige inkomenspositie voor.

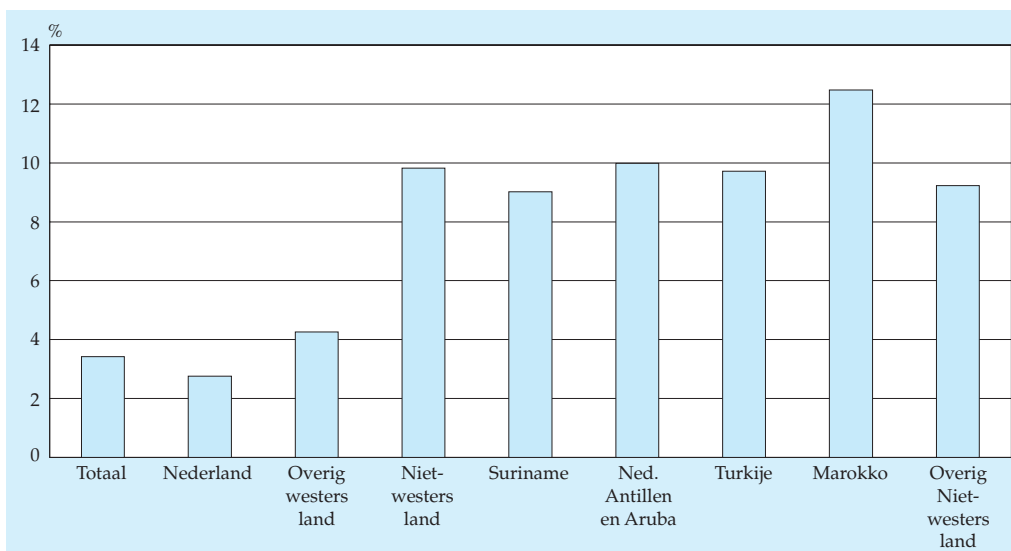

16. Huishoudens met (langdurig) een laag inkomen naar voornaamste inkomensbron, 2004*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

17. Huishoudens met langdurig een laag inkomen naar herkomstgroepering, 2004*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

3.2 *In-, uit- en doorstroom van armoede*

De jaarlijkse in- en uitstroom bij de groep met een laag inkomen is zeer groot. Over een langere periode bezien heeft een op de vijf personen wel eens te maken met een laag inkomen. Meestal is een dergelijke ongunstige inkomenspositie van kortere duur.

Instroom lage inkomens in 2004 weer hoger dan uitstroom

In 2004 lag de instroom van lage inkomens voor het tweede achtereenvolgende jaar weer hoger dan de uitstroom. Van 1997 tot 2002 was de uitstroom van lage inkomens steeds hoger dan de instroom. Vooral in 2001 konden veel mensen hun inkomen verbeteren tot boven de lage-inkomensgrens. In 2002 bereikte het aantal personen met een laag inkomen het laagste niveau dat tot nu toe werd vastgesteld.

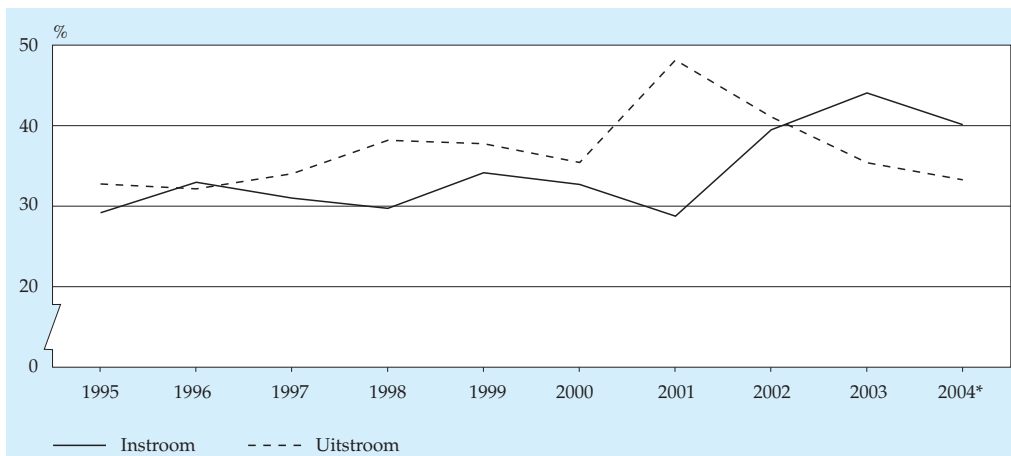
Grote fluctuaties van in- en uitstroom

De jaarlijkse fluctuaties van het aantal personen met een laag inkomen zijn aanzienlijk. In 2003 waren er ruim 1,3 miljoen personen met een laag inkomen. Een derde hiervan, bijna 450 duizend personen, stroomde in 2004 uit. Daar tegenover stond echter een instroom van 540 duizend nieuwe mensen. Per saldo hadden in 2004 dus meer personen met een laag inkomen te maken dan een jaar eerder. Hun aantal bedroeg toen ruim 1,4 miljoen, bijna honderdduizend meer dan in 2003.

Bijna een op de vijf heeft wel eens een laag inkomen

Ruim vier vijfde van de personen die in 2004 24 jaar of ouder waren, had in de periode 1996–2004 nog nooit deel uitgemaakt van een huishouden met een laag inkomen. Dit houdt in dat bijna een vijfde van hen in deze jaren wel eens een episode van een laag inkomen heeft doorgemaakt. Meestal was dit echter van korte duur. Iets meer dan 1 procent van de onderzochte personen had echter gedurende deze gehele periode een laag inkomen. Vooral ouderen op hoge leeftijd overkwam dit naar verhouding vaak. Het aandeel van hen dat in de jaren 1996–2004 voortdurend van een laag inkomen moest rondkomen, lag met bijna 4 procent drie keer zo hoog als gemiddeld.

18. In- en uitstroom van personen met een laag inkomen ¹⁾, 1995–2004 ²⁾

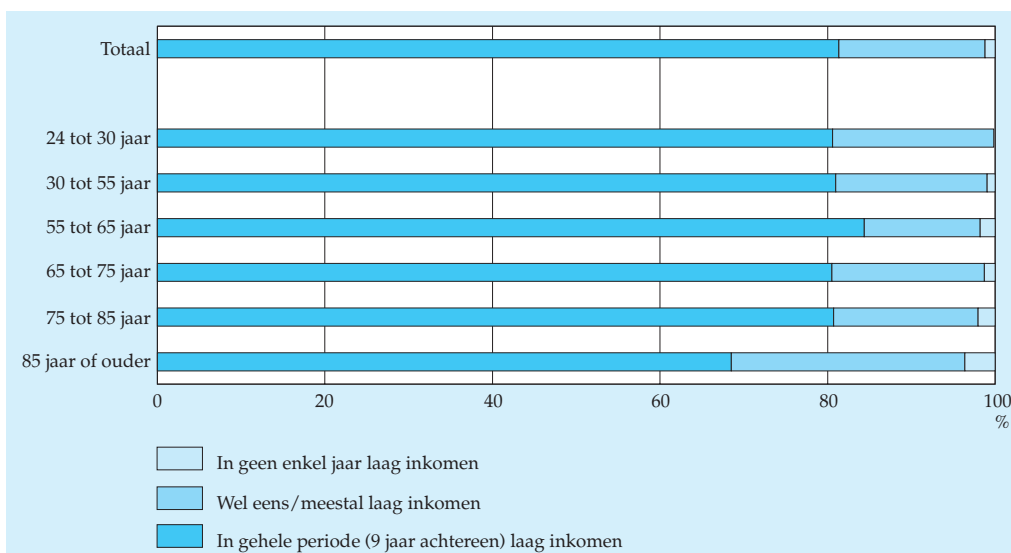

¹⁾ In procenten van het aantal personen met laag inkomen in het voorafgaande jaar.

²⁾ De inkomensstatistiek is gereviseerd. Hierdoor zijn de cijfers uit de reeks 1990–2000 niet geheel vergelijkbaar met die uit de reeks 2000–2004.

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

19. Personen naar duur van laag inkomen gedurende 1996/2004*, naar leeftijd¹⁾

¹⁾ Personen van 24 jaar en ouder (leeftijd in 2004).

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

4. Vermogenspositie

4.1 Bezittingen en schulden

Huishoudens met een laag inkomen hadden in 2004 vaker te maken met een negatieve vermogenspositie. Ook het aandeel lage inkomens met niet-hypothecaire schulden nam toe.

Stijging aandeel lage inkomens met een negatief vermogen

Drie op de tien huishoudens met een laag inkomen hadden aan het eind van 2004 meer schulden dan bezittingen. Dat zijn er meer dan in 2002 en fors meer dan in 2000. Toen hadden nog maar twee op de tien huishoudens met een laag inkomen een negatieve vermogenspositie. Daarnaast had ruim eenderde van de huishoudens met een laag inkomen in 2004 slechts een klein positief vermogen ter beschikking van minder dan 2 500 euro. Twee op de tien huishoudens kon terugvallen op een vermogen van 10 000 euro of meer. Het vermogen bestond bij hen vooral uit een eigen woning.

Meer lage inkomens met niet-hypothecaire schulden

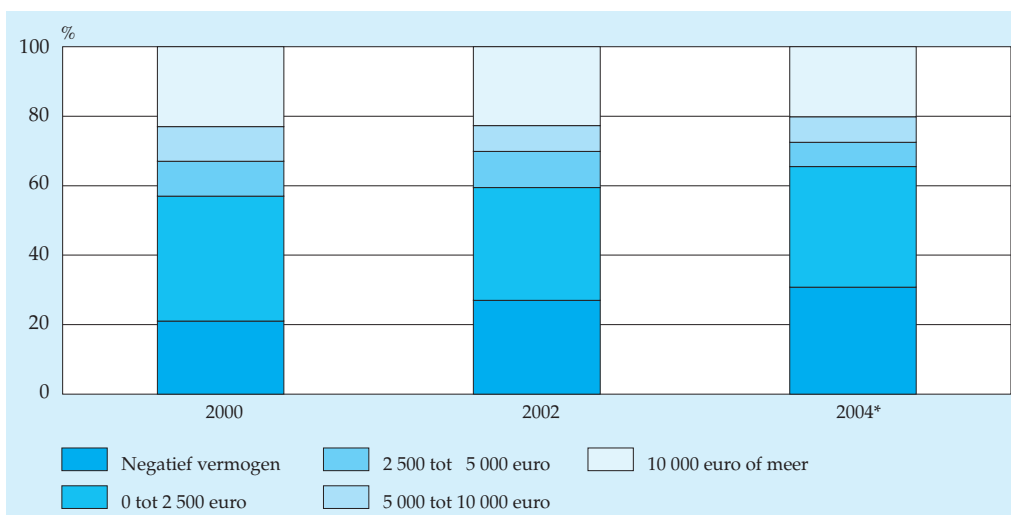
Een weinig rooskleurige financiële positie wordt vaak nog verder verslechterd door het aangaan van leningen. In 2004 had ruim de helft van de huishoudens met een laag inkomen een openstaande niet-hypothecaire schuld. Dit aandeel lag fors hoger dan in de periode 2000–2002. Toen was nog maar bij een derde van de lage inkomens sprake van schulden. Van de hogere inkomens hadden in 2004 drie op de tien niet-hypothecaire schulden. Gemiddeld hadden deze met 5 200 euro een veel hogere openstaande schuld dan de huishoudens met een laag inkomen (2 400 euro).

Leningen zonder inkomensdrempel vaker bij lage inkomens

Zowel bij huishoudens onder als boven de lage-inkomensgrens kwamen de persoonlijke lening en/of het doorlopende krediet het meest voor. Huishoudens met een laag inkomen stonden wel vaker in het rood. In 2004 was dit bij bijna de helft van hen het geval. Ook postorderkredieten (een op de drie) en geld lenen van familie (een op de vijf) kwamen bij deze huishoudens relatief vaak voor.

Voor de verstrekkers van leningen is het inkomen meestal een belangrijke graadmeter. Een inkomenstoets vormt voor huishoudens met een laag inkomen soms een te hoge drempel. Daarom maken zij vaker gebruik van leenvormen die een dergelijke toets niet vereisen, bijvoorbeeld geld lenen van familie.

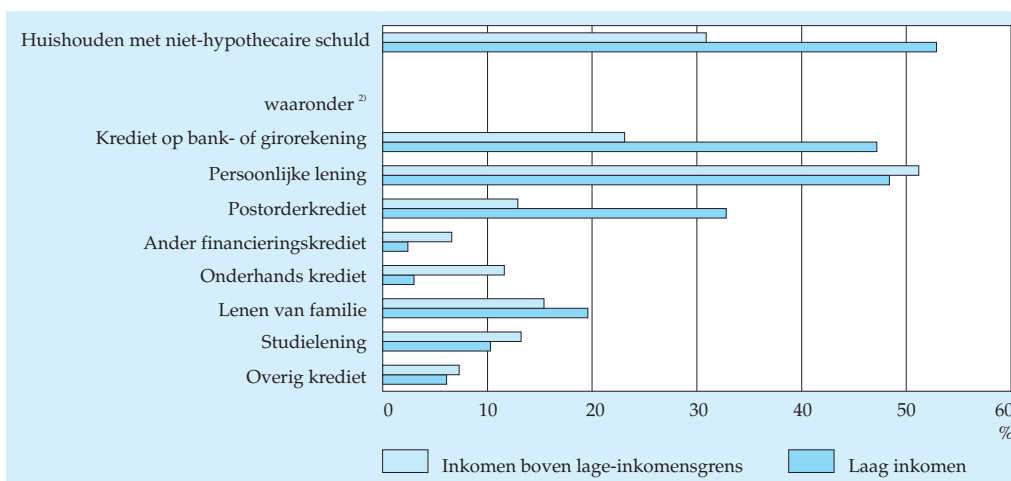
20. Vermogenspositie van huishoudens¹⁾ met een laag inkomen, 2000-2004*

¹⁾ Exclusief huishoudens van zelfstandigen.

Bron: CBS (Vermogensstatistiek 2000, Sociaal-economisch panel 2002, Budgetonderzoek 2004).

21. Huishoudens¹⁾ met niet-hypothecaire schulden naar soort lening en inkomenspositie, 2003/2004*

¹⁾ Exclusief huishoudens van zelfstandigen.

²⁾ In % van huishoudens met niet-hypothecaire schuld.

Bron: CBS (Budgetonderzoek).

4.2 *Schulden maken*

In 2006 nam het aandeel huishoudens dat aangaf schulden te moeten maken om rond te komen, voor het eerst sinds 2002 niet verder toe. Vooral huishoudens met een laag inkomen voelen zich genoodzaakt schulden te maken. Van deze huishoudens moeten eenoudergezinnen en alleenstaanden onder de 65 het vaakst schulden maken.

Geen verdere toename van huishoudens die schulden moeten maken

In de maanden januari tot en met augustus van 2006 nam het aandeel huishoudens dat, gezien hun financiële situatie van dit moment, aangaf dat ze schulden moesten maken niet verder toe. Dit is in lijn met de recente verbetering van de economische situatie in Nederland.

Lage inkomens moeten het vaakst schulden maken

Vooral in de periode 2003–2005 groeide het aandeel huishoudens dat zich genoodzaakt voelde schulden te maken. Deze toename vond voornamelijk plaats bij huishoudens met een laag inkomen, maar ook bij huishoudens met een hoger inkomen nam dit aandeel toe.

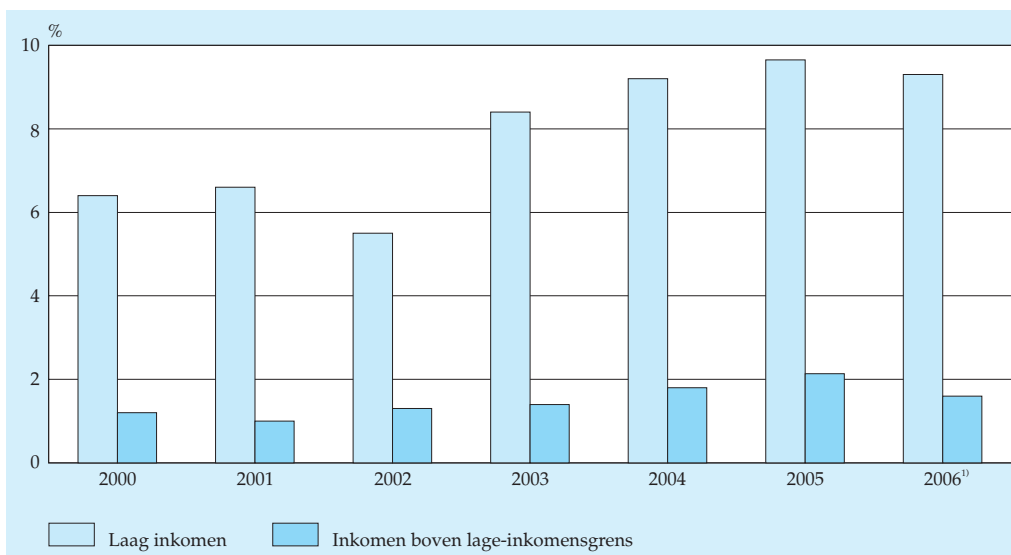
In de periode 2000–2002 gaf jaarlijks rond de 6 procent van de huishoudens met een laag inkomen aan dat ze schulden moesten maken. Na 2002 steeg dit aandeel tot bijna 10 procent in 2005. In de eerste 8 maanden van 2006 nam het niet verder toe. Lage inkomens zeiden echter nog steeds vier tot vijf keer zo vaak dat ze schulden moesten maken in vergelijking tot de huishoudens met hogere inkomens.

Ook het afbetalen van schulden valt huishoudens met een laag inkomen zwaarder. In 2005 ervaarde 43 procent van de huishoudens met een laag inkomen en een openstaande lening de terugbetaling als een zware last. Bij de hogere inkomens was dit aandeel 21 procent.

Noodzaak schulden vooral bij eenoudergezinnen en alleenstaanden

In 2006 gaf een op de vijf eenoudergezinnen met een laag inkomen aan dat ze, gezien de actuele financiële situatie in het huishouden, schulden moesten maken. Dit aandeel was twee keer zo hoog als in 2002. Ook bij alleenstaanden onder de 65 jaar was dit aandeel relatief hoog. In 2006 bedroeg dit 17 procent tegenover 11 procent in 2002.

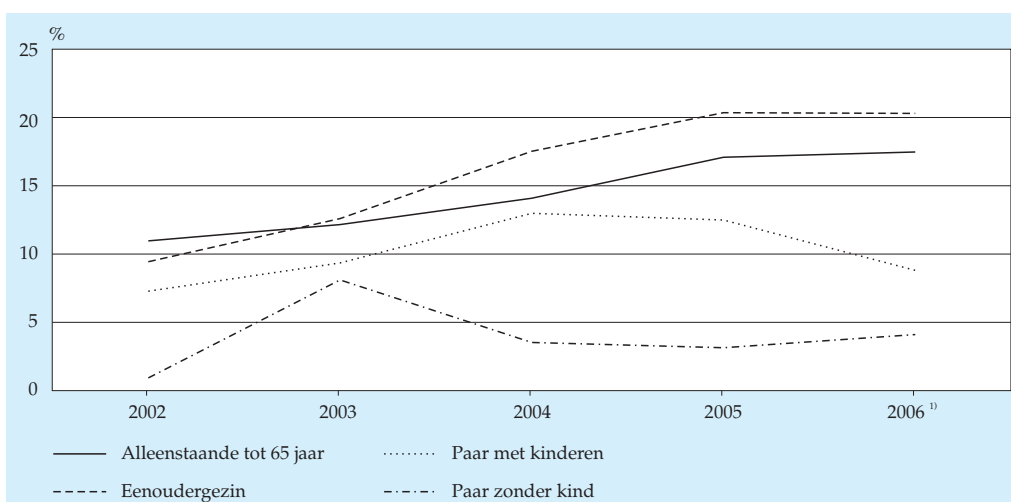
22. Huishoudens die aangeven dat ze schulden moeten maken naar inkomenspositie, 2000–2006

¹⁾ Periode januari–augustus.

Bron: CBS (Consumenten Conjunctuur Onderzoek).

23. Huishoudens met een laag inkomen die aangeven dat ze schulden moet maken, 2002–2006

¹⁾ Periode januari–augustus.

Bron: CBS (Consumenten Conjunctuur Onderzoek).

5. Uitgaven

5.1 Vaste lasten

Gedurende 2000–2004 is bij de huishoudens met een laag inkomen het aandeel vaste lasten in de bestedingen iets afgenomen. In bedragen zijn de vaste lasten bij de lage inkomens echter toegenomen. Dat het relatieve cijfer toch daalde, komt door de sterke stijging van de totale bestedingen in deze periode.

Lage inkomens hebben hogere vaste lasten dan hoge inkomens

In 2004 bedroeg het aandeel vaste lasten in de totale bestedingen van huishoudens onder de lage-inkomensgrens 38 procent. Dat is 5 procentpunten hoger dan bij huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Vaste lasten zijn uitgaven die voortvloeien uit contractuele verplichtingen. Het gaat om uitgaven voor huur, water, energie, verzekeringen en consumptieve belastingen (bijvoorbeeld: gemeentelijke belastingen en heffingen, leges). Deze uitgaven zijn, zeker op korte termijn, weinig te beïnvloeden. Omdat de huursubsidie de vaste lasten verlaagt, is die in mindering gebracht op de huur en ook op de bestedingen.

Daling aandeel vaste lasten bij lage inkomens

Bij de lage inkomens is het aandeel vaste lasten in de bestedingen in 2004 2 procentpunten lager dan in 2000. Bij de hogere inkomens is het aandeel gelijk gebleven. Beide inkomensgroepen laten een daling van het (relatieve) aandeel woonlasten in de totale bestedingen zien. Bij de lage inkomens is dit zowel voor huurders als eigenaren het geval. Nadere analyse toont evenwel dat in absolute bedragen de woonlasten zijn gestegen. Echter de totale bestedingen in deze periode zijn nog sterker gestegen. Het relatieve aandeel van de woonlasten in de bestedingen is daardoor iets afgenomen.

Afname van huishoudens met hoge vaste lasten bij hoge inkomens

Een kwart van alle huishoudens had in 2004 te maken met hoge vaste lasten. Deze zijn hoog wanneer ze 40 procent of meer van de totale uitgaven bedragen. Van de huishoudens met een laag inkomen hadden bijna zes van de tien hoge vaste lasten tegenover ruim twee van de tien met een hoger inkomen. Bij hoge inkomens is dit aandeel in de periode 2000–2004 iets gedaald, terwijl het bij lage inkomens gelijk is gebleven.

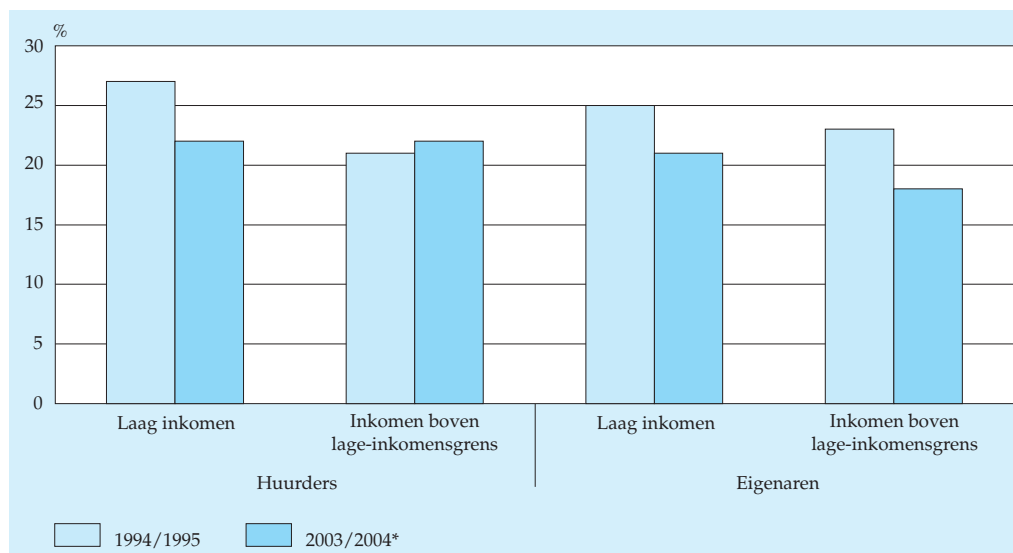
Staat 7
Aandeel vaste lasten in de bestedingen van huishoudens

	Laag inkomen			Inkomen boven lage-inkomensgrens		
	1994/1995	1999/2000	2003/2004	1994/1995	1999/2000	2003/2004
<i>1 000 euro</i>						
Totale bestedingen	11,4	13,8	18,0	21,8	25,7	29,0
<i>in % van de totale bestedingen¹⁾</i>						
Vaste lasten	41	40	38	34	33	33
waarvan						
bruto huur(waarde)	25	24	22	22	21	20
water en energie	8	8	8	5	5	6
verzekeringen en retributies	5	4	4	5	4	5
consumptieve belastingen	3	3	3	2	2	2

¹⁾ De huursubsidie is buiten beschouwing gelaten.

Bron: CBS (Budgetonderzoek).

24. Aandeel woonlasten in totale bestedingen bij huurders en huiseigenaren

Bron: CBS (Budgetonderzoek).

5.2 Financiële problemen

Huishoudens met een laag inkomen en een lening hebben het vaakst te maken met betalingsachterstanden. Leningen leiden echter ook bij hogere inkomens tot meer financiële problemen.

Betalingsachterstanden voor bijna een op de zes lage inkomens

Het aandeel lage inkomens dat melding maakte van een of meer betalingsachterstanden nam toe van 7 procent in 2000 tot 16 procent in 2005. Bij de hogere inkomens steeg dit aandeel in dezelfde periode van 2 tot 4 procent. Deze toename vond vooral plaats in 2003. Achterstanden in de betaling van huur- of hypotheeklasten kwamen het vaakst voor. In 2005 had 11 procent van de huishoudens met een laag inkomen hiermee een achterstand, ruim twee keer zoveel als in 2000. Ook het aandeel lage inkomens dat een betalingsachterstand had bij het betalen van gas, water en elektriciteit groeide sterk. In 2005 was dit 8 procent tegenover 3 procent in 2000.

Financiële problemen vooral door combinatie laag inkomen en schulden

De combinatie van een laag inkomen en een lening leidt het vaakst tot betalingsachterstanden. In 2005 gaven ruim drie van de tien huishoudens met een laag inkomen en een lening aan dat ze een of meer betalingsachterstanden hadden. Bij huishoudens met een laag inkomen zonder lening was dat 12 procent. Van de lage inkomens met een lening had 22 procent de huur of hypotheek niet op tijd betaald, terwijl 15 procent een achterstand had bij het betalen van gas, water en elektra. Ook bij hogere inkomens hadden huishoudens met een lening aanzienlijk vaker betalingachterstanden dan huishoudens zonder lening.

Nieuwe meubels en weekje vakantie vaak buiten bereik lage inkomens

Naast betalingsachterstanden ervaren huishoudens met een laag inkomen ook andere financiële beperkingen. Het vervangen van versleten meubels door nieuwe werd door 56 procent als beperking genoemd, gevolgd door het jaarlijks een weekje op vakantie gaan (49 procent). Hogere inkomens hadden eveneens te maken met dergelijke beperkingen, echter in veel mindere mate. De rangorde van goederen en diensten waarin zij zich in de aanschaf beperkt voelden, was overigens identiek aan die van de lage inkomens.

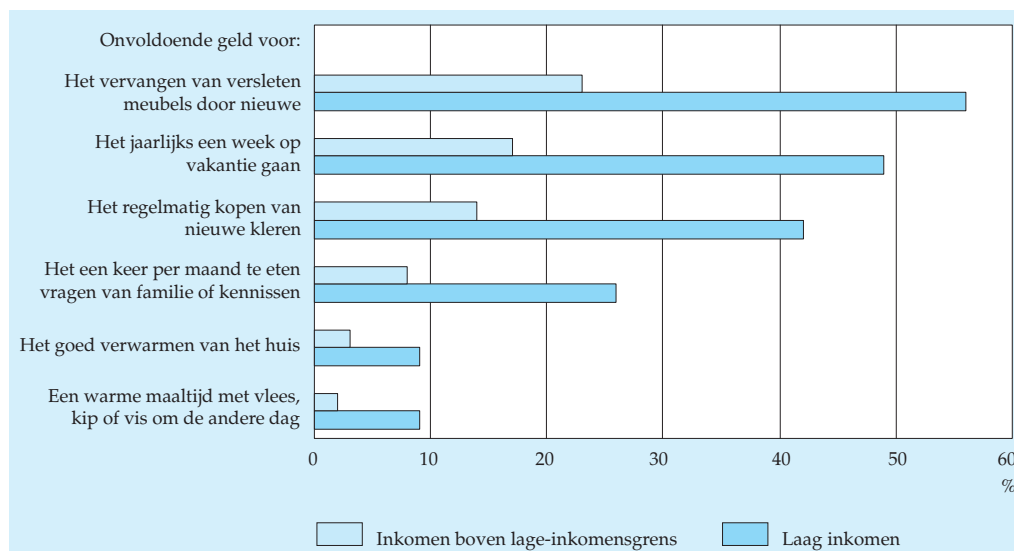
Staat 8

Huishoudens met en zonder lening naar inkomenspositie en betalingsachterstanden, 2000–2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005*		
							totaal	met lening
%								
Laag inkomen								
Een of meer betalingsachterstanden w.v.	7	5	9	16	14	16	31	12
Huur of hypotheek	5	3	7	10	11	11	22	9
Gas, water en electriciteit	3	4	3	10	6	8	15	7
Op afbetaling gekochte artikelen	2	1	2	7	4	2	12	0
Inkomen boven de lage-inkomensgrens								
Een of meer betalingsachterstanden w.v.	2	2	2	4	4	4	14	3
Huur of hypotheek	1	1	1	2	2	3	8	2
Gas, water en electriciteit	1	1	1	2	2	2	6	2
Op afbetaling gekochte artikelen	0	0	0	1	1	1	4	0

Bron: CBS (SEP 2000–2002, POLS 2003-2004, EU-SILC 2005).

25. Huishoudens met financiële beperkingen naar inkomenspositie, 2005*

Bron: CBS (EU-SILC).

6. Inkomensbeoordeling

6.1 Moeilijk rondkomen

Het aandeel huishoudens dat aangeeft moeilijk rond te komen, is ook in 2005 verder toegenomen. Dit geldt voor zowel huishoudens met een inkomen onder als boven de lage-inkomensgrens. Vooral eenoudergezinnen hadden moeite met rondkomen.

Meer huishoudens komen moeilijk rond

In 2005 gaf 17 procent aan moeilijk tot zeer moeilijk rond te kunnen komen van hun inkomen. In 2004 was dit nog 13 procent. De toename in 2005 spoort met de geraamde stijging van het aandeel huishoudens met een laag inkomen (zie paragraaf 2.4). De meest gunstige inkomensbeoordeling was in 2001. Het lage aandeel in 2001 was mede het gevolg van de koopkrachtstijging als resultaat van de belastingherziening in dat jaar. Tussen 2001 en 2005 is het aandeel huishoudens dat moeite heeft met rondkomen meer dan verdubbeld.

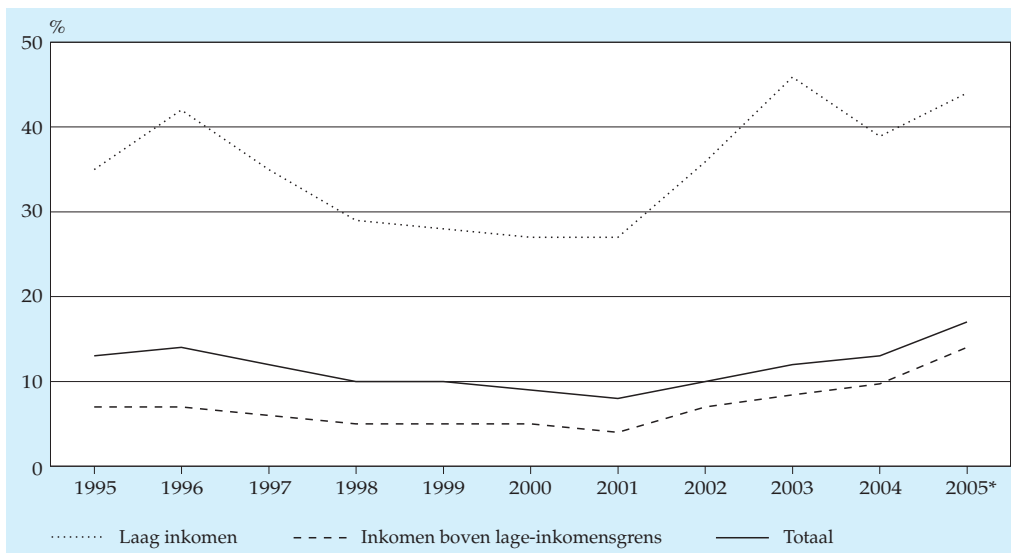
Onder huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens is het aandeel dat moeite heeft de eindjes aan elkaar te knopen, gestegen van 39 procent in 2004 naar 44 procent in 2005. Ondanks het wat grillige patroon is sinds 2001 bij de lage inkomens sprake van een stijgende lijn.

Ook de huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens hadden in toenemende mate moeite om rond te komen. Gedurende 2001–2005 is bij hen het aandeel met problemen bijna verdrievoudigd tot 14 procent in 2005.

Vooraf eenoudergezinnen komen moeilijk rond

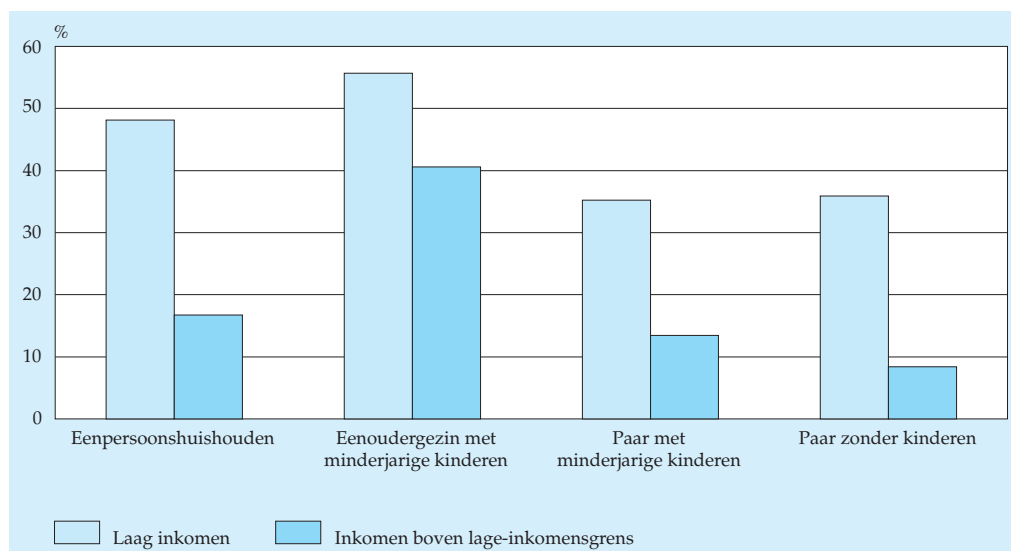
Eenoudergezinnen hebben het vaakst moeite om de eindjes aan elkaar te knopen. In 2006 gaf 56 procent van de eenoudergezinnen met een laag inkomen aan (zeer) moeilijk rond te kunnen komen. Bij eenoudergezinnen met een hoger inkomen was dit aandeel met 41 procent eveneens vrij hoog. Dit komt, omdat hun inkomen gemiddeld slechts weinig boven de lage-inkomensgrens uitkomt. Bij de overige onderscheiden huishoudenstypen zijn de verschillen veel groter tussen de beide inkomensgroepen. Zo gaf bijna de helft van de alleenstaanden met een laag inkomen aan moeilijk rond te kunnen komen tegenover 17 procent van de alleenstaanden met een hoger inkomen. Het grootst was het verschil bij paren zonder kinderen. Van hen hadden paren met een laag inkomen ruim vier keer zo vaak problemen met rondkomen als paren met een hoger inkomen.

26. Aandeel huishoudens dat (zeer) moeilijk rondkomt naar inkomenspositie, 1995–2005

Bron: CBS (SEP 1995–2002, POLS 2003–2004, EU-SILC 2005).

27. Aandeel huishoudens dat (zeer) moeilijk rondkomt naar samenstelling en inkomenspositie, 2005*

Bron: CBS (EU-SILC).

6.2 *Minimaal noodzakelijk geacht inkomen*

Huishoudens hebben naar eigen zeggen steeds meer geld nodig om rond te komen. Bij huishoudens met een laag inkomen is dat in sterkere mate het geval dan bij huishoudens boven de lage-inkomensgrens.

Oplopend minimaal noodzakelijk geacht inkomen

In 2005 is zowel voor huishoudens onder als boven de lage-inkomensgrens de hoogte van het noodzakelijk geachte inkomen verder toegenomen. Bij het minimaal noodzakelijk geachte inkomen gaat het expliciet om het bedrag dat een persoon in zijn huidige omstandigheden denkt nodig te hebben om rond te komen. Als het gemiddelde welvaartsniveau toeneemt, stijgt met een zekere vertraging ook dit noodzakelijk geachte inkomen. De cijfers zijn gestandaardiseerd naar eenpersoonshuishoudens en herleid naar het prijspeil in 2004.

Bij huishoudens met een laag inkomen lag dit gestandaardiseerde inkomen in 2005 met 1000 euro per maand ruim 20 procent hoger dan in 2000. In dat jaar lag het minimaal noodzakelijk geachte inkomen op 820 euro. Onder hogere inkomens nam het noodzakelijk geachte inkomen met 13 procent toe van 1070 euro in 2000 tot 1200 euro in 2005.

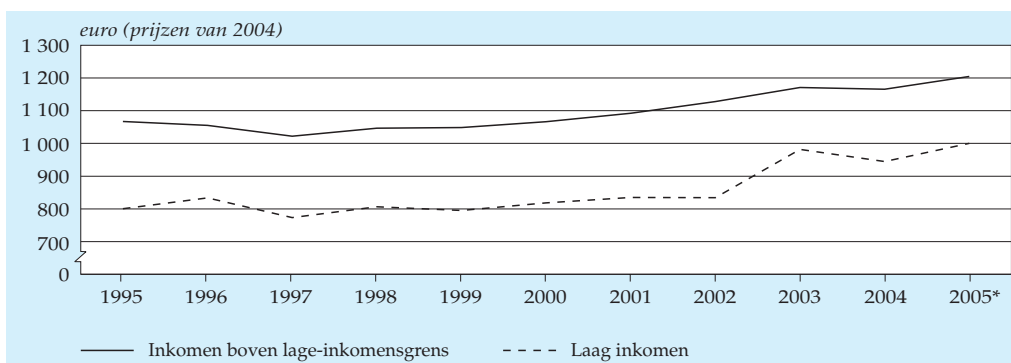
Grootste toename bij huishoudens met minderjarige kinderen

Onder huishoudens met minderjarige kinderen steeg het minimaal noodzakelijk geachte inkomen tussen 2000 en 2005 het meest. Bij eenpersoonshuishoudens was de stijging het geringst. Het minimaal noodzakelijk geacht inkomen was zowel in 2000 als 2005 bij paren zonder kinderen het hoogst.

Hogere opleiding gaat samen met hoger bestedingspatroon

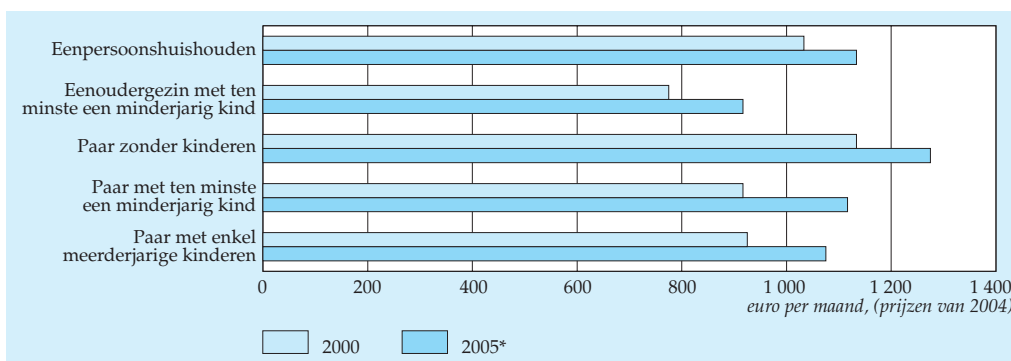
Hoe hoger het opleidingsniveau van de hoofdkostwinner, des te hoger ligt het minimaal noodzakelijk geachte inkomen. In 2005 had een hoogopgeleide gemiddeld 1360 euro per maand nodig om minimaal rond te komen. Bij laag en middelbaar opgeleiden was dat respectievelijk 1010 en 1100 euro. Ten opzichte van 2000 is in 2005 bij huishoudens met een laag opgeleide kostwinner het minimaal noodzakelijk geachte inkomen het sterkst gestegen.

28. Minimaal noodzakelijk geacht huishoudensinkomen (gestandaardiseerd) per maand, 1995–2005

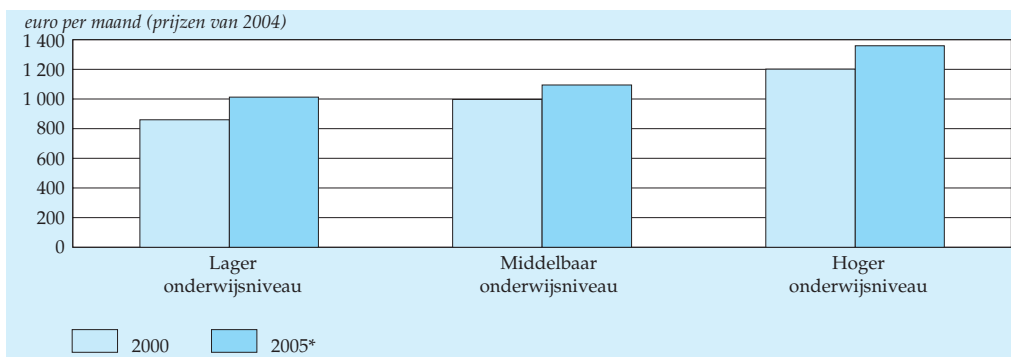
Bron: CBS (SEP 1995–2002, POLS 2003–2004, EU-SILC 2005).

29. Minimaal noodzakelijk geacht huishoudensinkomen (gestandaardiseerd) naar huishoudentype, 2000 en 2005

Bron: CBS (SEP 2000, EU-SILC 2005).

30. Minimaal noodzakelijk geacht huishoudensinkomen (gestandaardiseerd) naar opleidingsniveau, 2000 en 2005

Bron: CBS (SEP 2000, EU-SILC 2005).

7. Ruimtelijke spreiding van armoede

7.1 Laag inkomen per gemeente

In grotere gemeenten is het aandeel huishoudens met een laag inkomen groter dan in kleine gemeenten. De meeste huishoudens met een laag inkomen bevinden zich dan ook in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag.

Relatief veel lage inkomens in grote steden

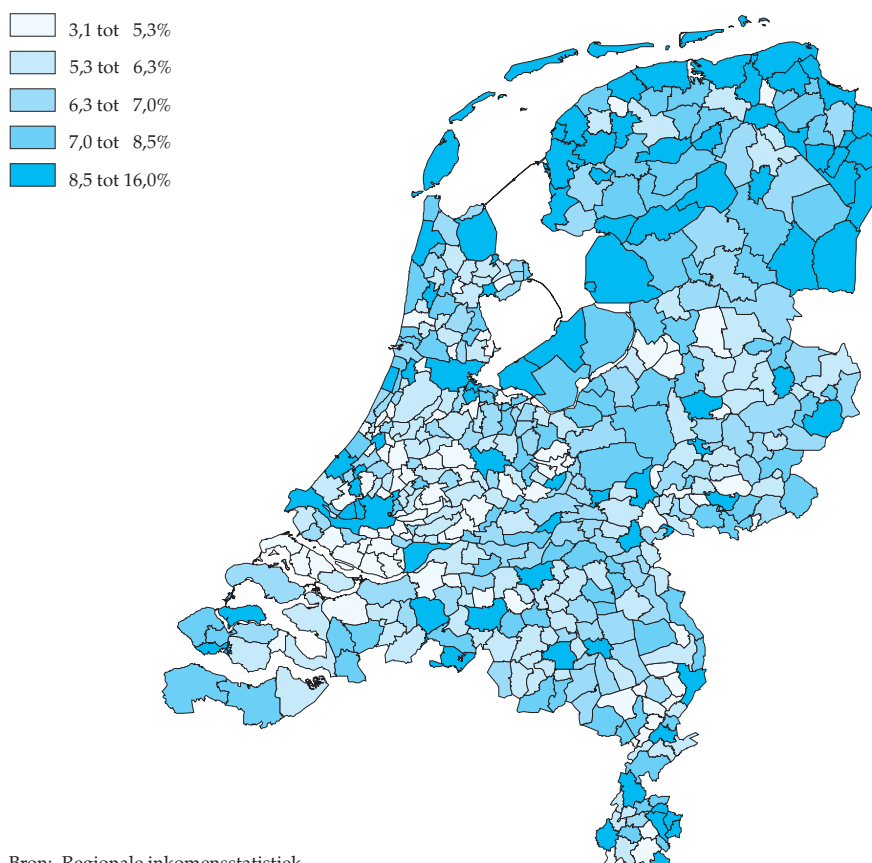
In 2003 woonde circa een kwart van de huishoudens met een laag inkomen in een van de vier grote steden. Vooral in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag is het aandeel huishoudens met een laag inkomen hoog. In Utrecht daarentegen lag dit aandeel maar net boven het landelijke gemiddelde. Deze concentratie van lage inkomens in de grote steden kent een aantal oorzaken. Zo zijn er in de grote steden relatief veel mensen met een bijstands- of werkloosheidsuitkering. Verder hebben ook arbeidsongeschikten en pensioenontvangers in deze steden, meer dan elders in het land, een laag inkomen. Daarbij zijn niet-westerse allochtonen die vaker een laag inkomen hebben, oververtegenwoordigd in de grote steden. In Utrecht ligt het aandeel niet-westerse allochtonen ongeveer 15 procentpunten lager dan in de overige drie grote steden. Dat is een belangrijke oorzaak van het kleinere aandeel lage inkomens in deze stad.

Oplopend aandeel lage inkomens naar gemeentegrootte

Hoe meer inwoners een gemeente heeft, des te hoger is in het algemeen het aandeel lage inkomens. In 2003 lag in gemeenten met een inwonertal tussen de 5 en 10 duizend het gemiddelde aandeel huishoudens met een laag inkomen op ruim 6 procent. Bij gemeenten met een inwonertal van meer dan 250 duizend was dat bijna 15 procent. Deze toename van het aandeel lage inkomens naar gemeentegrootte verloopt niet geheel geleidelijk. Gemeenten met 50 tot 100 duizend inwoners kennen een fors hoger aandeel lage inkomens dan kleinere gemeenten. Ook bij gemeenten met 250 duizend of meer inwoners ligt het aandeel lage inkomens weer een stuk hoger dan bij gemeenten met 150 tot 250 duizend inwoners. Dit patroon is gelijk aan dat in voorafgaande jaren.

31. Aandeel huishoudens met laag inkomen per gemeente, 2003

Bron: Regionale inkomensstatistiek.

Staat 9
Aandeel huishoudens met een laag inkomen naar
gemeentegrootte, 2003

2003	
	%
Gemeentegrootte (x 1 000 inwoners)	
5 tot 10	6,3
10 tot 20	6,5
20 tot 50	6,8
50 tot 100	8,5
100 tot 150	8,9
150 tot 250	10,2
250 of meer	14,6

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

Staat 10
Tien gemeenten met hoogste aandeel lage inkomens,
2003*

2003	
	%
Amsterdam	16,0
Rotterdam	15,2
's-Gravenhage	13,6
Groningen	13,1
Arnhem	12,8
Heerlen	12,4
Enschede	12,1
Leeuwarden	12,0
Roermond	11,9
Nijmegen	11,8

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

7.2 *Segregatie van huishoudens met een laag inkomen*

De ongelijke spreiding van huishoudens met een laag inkomen is in de periode 2000–2003 nagenoeg gelijk gebleven. Wel varieert de ontwikkeling van de segregatie naar gemeentegrootte.

Segregatie-index

Huishoudens met een laag inkomen wonen niet gelijkmatig gespreid binnen de gemeenten. De mate waarin huishoudens met een laag inkomen geconcentreerd wonen, wordt beschreven met behulp van de segregatie-index. Deze index kan geïnterpreteerd worden als het percentage huishoudens met een laag inkomen dat zou moeten verhuizen om een gelijkmatige spreiding van lage inkomens binnen een gemeente te krijgen. Voor het bepalen van de segregatie-index is Nederland verdeeld in vierkanten van 500 bij 500 meter. De berekeningen zijn beperkt tot gemeenten met ten minste 20 duizend inwoners.

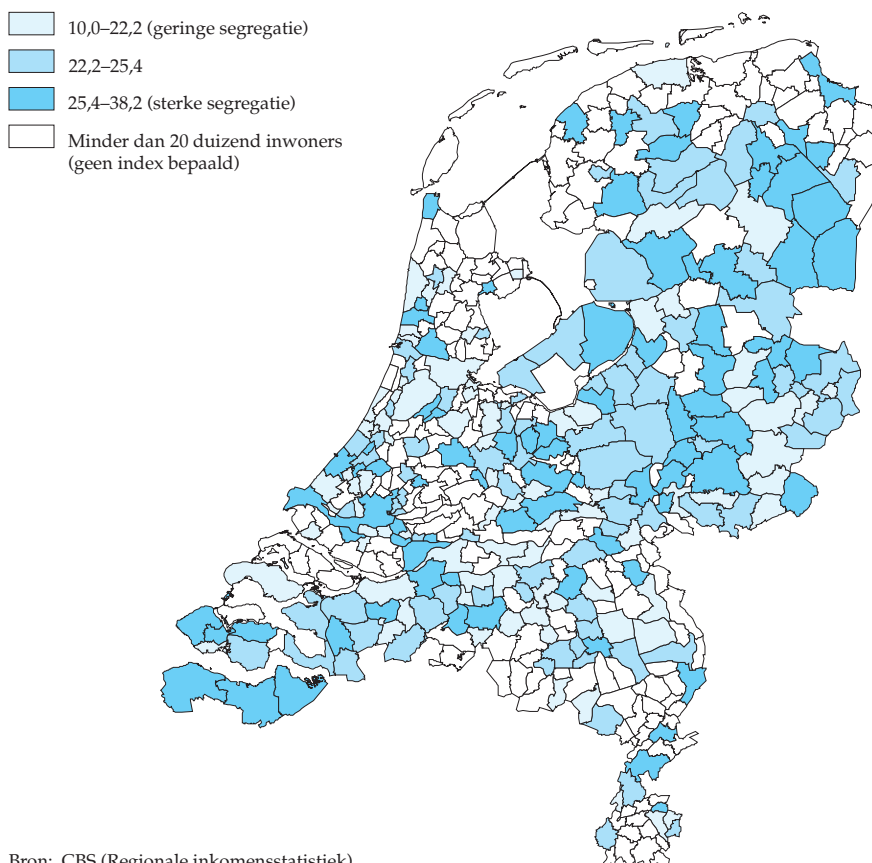
Segregatie naar gemeente

De index varieerde in 2003 van 10 (zwakke segregatie) tot 38 procent (sterke segregatie). Rangschikt men de gemeenten naar hoogte van de segregatie-index, dan kunnen ze in drie gelijke groepen worden verdeeld: gemeenten met een lage index, gemeenten met een hoge index en gemeenten die een middenpositie innemen. In alle groepen komen grote, middelgrote en kleinere gemeenten voor. Gemeenten met 20-50 duizend inwoners waren oververtegenwoordigd in de groep met de lage index: bijna vier op de tien vielen in deze groep. De grote en middelgrote gemeenten daarentegen, waren oververtegenwoordigd in de groep met de middelhoge index.

Ontwikkeling segregatie varieert naar gemeentegrootte

Voor Nederland als geheel is de segregatie van huishoudens met een laag inkomen in de periode 2000–2003 vrijwel ongewijzigd gebleven. Wel deden zich wijzigingen voor naar grootteklasse van gemeenten. Zo is de segregatie binnen gemeenten met 20 tot 50 duizend inwoners toegenomen. Aan de andere kant is de spreiding van lage inkomens in gemeenten met 100 tot 250 duizend inwoners afgenomen. Als gevolg van deze ontwikkelingen zijn de verschillen tussen de kleinere en grotere gemeenten verminderd. Wel is de gemiddelde segregatie gedurende de gehele periode het grootst bij de middelgrote gemeenten met 100 tot 150 duizend inwoners.

32. Segregatie van huishoudens met een laag inkomen, 2003

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

Staat 11 Segregatie van huishoudens met een laag inkomen naar gemeentegrootte¹⁾, 1994–2003

	Aantal gemeenten	Gemiddelde segregatie-index			
		1994	1998	2000	2003
		%			
Gemeentegrootte (x 1 000 inwoners)					
20 tot 50	181	20,5	22,5	22,8	23,4
50 tot 100	40	21,5	24,0	24,1	24,1
100 tot 150	13	24,3	26,1	26,3	25,1
150 tot 250	8	22,9	25,2	25,0	23,9
250 of meer	4	22,7	23,9	23,6	23,6
Totaal	246	26,8	28,9	28,7	28,8

¹⁾ Gemeentelijk indeling per 1 januari 2006.

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

8. Armoede in internationaal perspectief

Het risico op armoede in Nederland is laag in vergelijking tot de meeste andere lidstaten van de Europese Unie. Vooral Nederlanders van 50 jaar en ouder bevinden zich minder vaak in een situatie van armoede dan gemiddeld.

Risico op armoede in Nederland onder EU gemiddelde

In 2004 had 17 procent van de inwoners in de EU-15 een inkomen onder de Europese armoedegrens. Deze relatieve grens is gedefinieerd als 60% van het mediane inkomen per land. In Nederland bevonden zich 12 procent van de mensen onder deze grens. Hiermee behoorde Nederland tot de groep van vijf landen met het laagste armoederisico. In deze groep stond Luxemburg bovenaan, gevolgd door drie Scandinavische landen. Binnen de EU-15 was het risico op armoede het hoogst in Portugal, Ierland, Griekenland en Spanje. In deze landen moest een op de vijf personen rondkomen van een inkomen onder de armoedegrens.

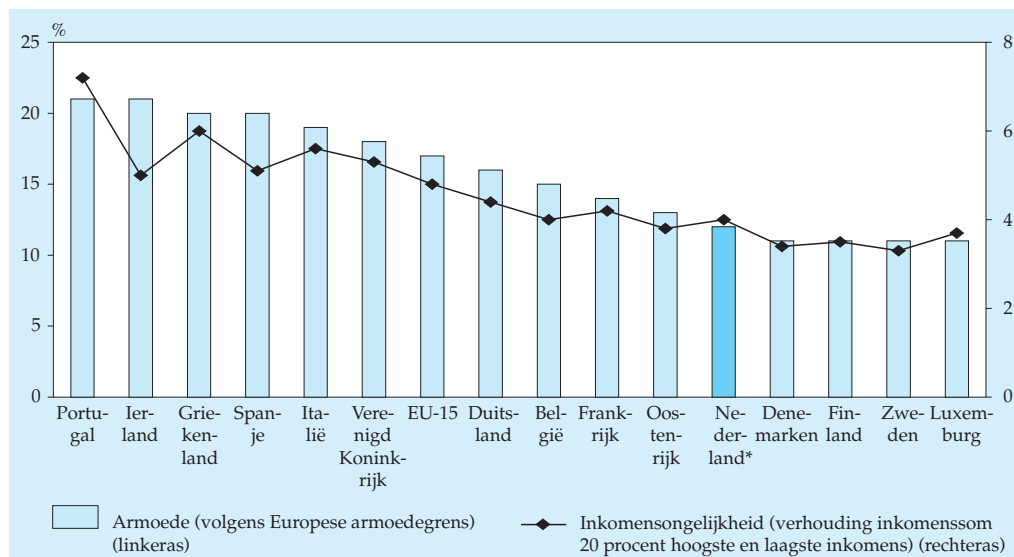
Nederland heeft relatief lage inkomensongelijkheid

Een grotere inkomensongelijkheid gaat vaak samen met meer armoede. De inkomensongelijkheid per land wordt hier berekend door de som van de hoogste 20 procent inkomens te delen door de 20 procent laagste inkomens. EU-15-landen als Portugal, Ierland, Griekenland en Spanje met een hoge kans op armoede, hebben doorgaans ook te maken met een grote inkomensongelijkheid. Daarentegen gaat in landen als Luxemburg, Zweden en Finland een laag armoedepercentage samen met een geringe inkomensongelijkheid. Voor de EU-15 lag de inkomensongelijkheid gemiddeld op 4,8. Voor Nederland lag deze factor 0,8 onder het gemiddelde.

Nederlandse 50-plussers hebben lage kans op armoede

Jong en oud lopen het grootste risico op armoede. Een op de vijf personen onder de 25 jaar en een op de vijf 65-plussers behoorden in 2004 tot een EU-15 huishouden met een inkomen onder de armoedegrens. Ook in Nederland hadden kinderen en jongeren met respectievelijk 18 en 20 procent de meeste kans op armoede. Relatief gunstig daarentegen, is de situatie in Nederland voor mensen van 50 jaar en ouder. Zowel bij 50-64-jarigen als bij 65-plussers bedroeg het aandeel dat onder de armoedegrens leefde, 7 procent. In de EU-15 was dit aandeel in deze leeftijdsgroepen respectievelijk twee en drie keer zo groot.

33. Personen in armoede en inkomensongelijkheid in de EU, 2004

Bron: Eurostat.

Staat 12 Personen in armoede¹⁾ in de Europese Unie naar leeftijd, 2004

	Totaal	Leeftijd				
		0-15 jr	16-24 jr	25-49 jr	50-64 jr	65 jr e.o.
		%				
Europese Unie (15 landen)	17	20	21	14	13	19
Portugal	21	23	21	17	19	29
Ierland	21	22	18	14	22	40
Griekenland	20	20	24	16	19	28
Spanje	20	24	19	16	17	30
Italië	19	26	25	18	14	16
Verenigd Koninkrijk ²⁾	18	22	18	13	16	24
Duitsland	16	20	24	13	12	15
België	15	17	16	12	13	21
Frankrijk	14	14	20	11	12	16
Oostenrijk	13	15	13	11	10	17
Nederland²⁾	12	18	20	11	7	7
Denemarken	11	9	27	9	4	17
Finland	11	10	20	8	8	17
Zweden	11	11	26	8	5	14
Luxemburg	11	18	12	12	7	6

¹⁾ Huishoudensinkomen onder 60 procent van de mediaan van het inkomen.

²⁾ Betreft uitkomsten van 2003.

Bron: Eurostat.

9. *Capita selecta*

9.1 *Armoede volgens een nieuwe grens*

In een recente SCP-studie is een nieuwe armoedegrens gepresenteerd die is gebaseerd op de minimaal noodzakelijke bestedingen van een huishouden. In 2004 leven 650 duizend mensen (4,3 procent) in een huishouden met een inkomen onder de lage variant van deze grens. Op basis van de hogere variant zijn dit er 1 miljoen (6,7 procent). In tegenstelling tot de lage-inkomensgrens laten deze grenzen geen sterke daling zien van de armoede over de periode 1995–2004.

Nieuwe armoedegrens geeft minimaal noodzakelijk inkomen weer

De nieuwe methode om een armoedegrens te bepalen, is gebaseerd op de basisbestedingen van een huishouden: voedsel, kleding en wonen, waarbij rekening wordt gehouden met een bedrag voor overige noodzakelijke uitgaven (Soede 2006). De grens wordt eenmalig geijkt op het minimale Nibud-budget voor een alleenstaande, waarna voor de andere jaren de grens meestijgt met de ontwikkeling van de mediane basisbestedingen in Nederland. Als men dus meer besteedt aan voedsel, kleding en wonen, stijgt de grens in hetzelfde tempo mee. Deze methode geeft een goed beeld van de minimale behoeften van een huishouden door de jaren heen.

Een lage variant is gebaseerd op het budget voor voedsel, kleding, wonen (inclusief gas, water, licht, verzekeringen, telefoon) met daarbij de allernoodzakelijkste extra uitgaven zoals vervoer, extra ziektekosten en persoonlijke verzorging. Een iets hogere variant neemt ook de minimale kosten voor recreatie, bibliotheek, hobby, krant, tijdschrift en een huisdier mee. Momenteel zijn de varianten geijkt op de Nibud-budgetten van het jaar 2000.

Grens absoluut, indexatie gedeeltelijk relatief

Door de ijking aan het minimumbudget van het Nibud is het startniveau van de nieuwe grens absoluut, in de zin dat het niet afhankelijk is van de gemiddelde welvaart. De indexatie is echter gedeeltelijk relatief door de koppeling aan de ontwikkeling van de basisbestedingen. Daardoor steeg tussen 1995 en 2000 de nieuwe grens met 4,8 procent qua koopkracht, terwijl het mediane inkomen met 8,5 procent steeg. Voor de periode 2000–2004 waren deze percentages respectievelijk 1,6 en 3,5 procent.

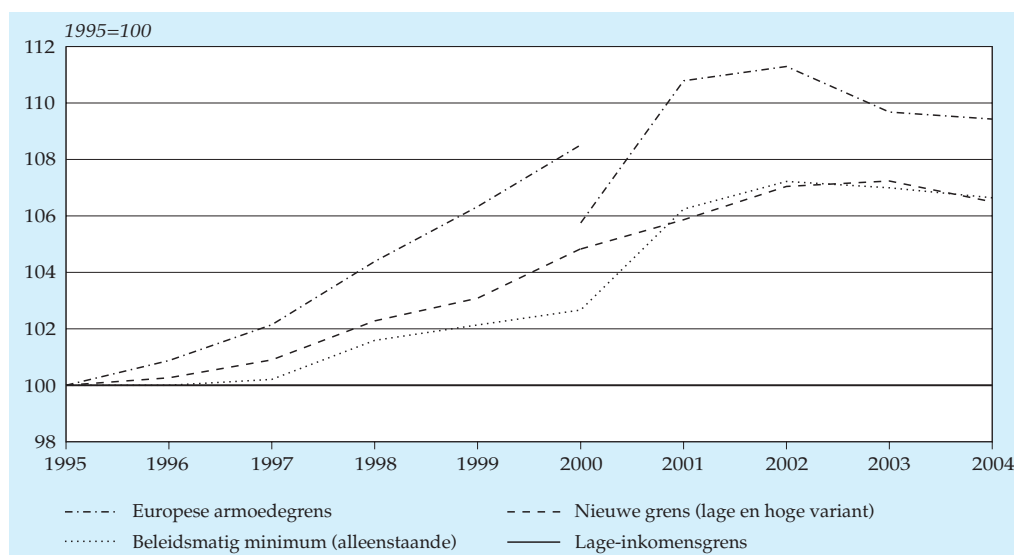
Staat 13
Hoogte van de nieuwe armoedegrens¹⁾ voor verschillende huishoudentypen, 2000 en 2004

	Lage variant		Hoge variant	
	2000	2004	2000	2004
<i>euro</i>				
Alleenstaande	670	750	750	860
Paar	920	1 030	1 030	1 170
Gezin met twee kinderen	1 260	1 420	1 420	1 610

¹⁾ Bedrag per maand.

Bron: SCP.

34. Ontwikkeling in koopkracht van diverse armoedegrenzen, 1995–2004

Bron: SCP.

Armoedepercentages lager volgens nieuwe grens

In 2004 leven 1 miljoen mensen (6,7 procent) in een huishouden met een inkomen onder de hoge variant van de grens. Bij de lage variant zijn dit er 650 duizend (4,3 procent). Deze cijfers zijn lager dan die volgens de andere grenzen.

Trend in armoede ligt tussen lage-inkomensgrens en 60%-mediaangrens

Tussen 1995 en 2000 groeide de economie sterk. Hierdoor daalden de armoedepercentages volgens de lage-inkomensgrens. De percentages volgens de 60%-mediaangrens zijn vrij stabiel door de constante inkomensongelijkheid in die periode. Bij de hoge variant van de nieuwe grens ligt de trend er tussenin: een daling van 7,1 naar 6,4 procent. Volgens de lage variant is de armoede nauwelijks veranderd: 3,4 procent in 1995 en 3,6 procent in 2000. De economische groei heeft voor de allerlaagste inkomens dus weinig invloed gehad.

Armoedepercentages in lijn met conjunctuur

Door de belastingherziening en de gunstige conjunctuur is de koopkracht gemiddeld 5 procent gestegen in 2001. Toch daalde de armoede volgens de 60%-mediaangrens niet, doordat alle groepen in inkomen erop vooruit gingen. De lage-inkomensgrens laat hier wel een grote daling zien van 2,1 procentpunten. Ook de nieuwe grens laat een daling zien van 1,1 procentpunt (lage variant) en 0,6 procentpunt (hoge variant). Na 2001 ging het slechter met de conjunctuur. Net als bij de beleidsmatige en de lage-inkomensgrens stijgt volgens de nieuwe grens de armoede tussen 2001 en 2004. De nieuwe grens geeft de conjuncturele ontwikkeling dus goed weer.

Geen sterke daling armoedepercentages over een langere periode

Opvallend is dat volgens de lage-inkomensgrens over de hele periode 1995–2004 de armoede met meer dan een kwart gedaald is (van 12,8 naar 9,4 procent), terwijl van de nieuwe grens de hoge variant slechts een bescheiden daling laat zien (van 7,3 naar 6,7 procent) en de lage variant zelfs een stijging aangeeft. Dit komt, omdat de nieuwe grens er rekening mee houdt dat het minimaal noodzakelijk inkomen qua koopkracht gestegen is. Dit laat zien dat de armoedepercentages op langere termijn minder snel dalen dan bij de lage-inkomensgrens.

Staat 14

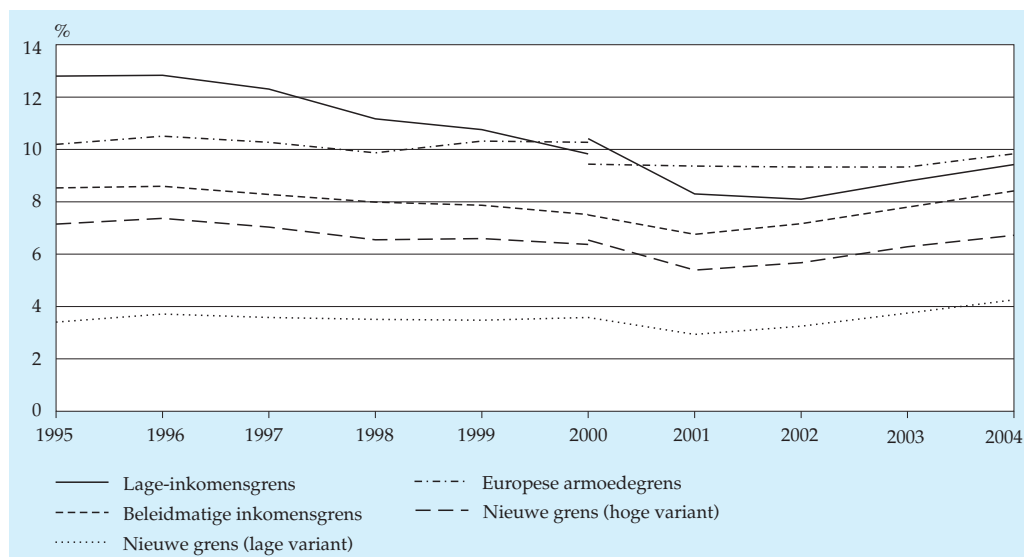
Personen in huishoudens met een inkomen onder diverse armoedegrenzen, 1995–2004¹⁾

	Lage-inkomensgrens	Beleidsmatige grens	Europese armoedegrens	Nieuwe grens	
				Lage variant	Hoge variant
<i>x 1 000</i>					
1995	1 860	1 240	1 480	490	1 040
1996	1 870	1 260	1 530	540	1 080
1997	1 820	1 220	1 520	530	1 040
1998	1 660	1 190	1 470	520	980
1999	1 600	1 170	1 540	520	980
2000	1 480	1 130	1 550	540	960
2000*	1 560	1 120	1 410	540	980
2001	1 260	1 020	1 420	440	820
2002	1 240	1 090	1 420	500	870
2003	1 340	1 190	1 420	570	960
2004*	1 440	1 280	1 500	650	1 020

¹⁾ De inkomensstatistiek is gereviseerd. Hierdoor zijn de cijfers uit de reeks 1995–2000 niet geheel vergelijkbaar met die uit de reeks 2000–2004.

Bron: CBS (Inkomenspanelonderzoek) SCP-bewerking.

35. Personen in huishoudens met een inkomen onder diverse armoedegrenzen, 1995–2004¹⁾

¹⁾ De Inkomensstatistiek is gereviseerd. Hierdoor zijn de cijfers uit de reeks 1995–2000 niet geheel vergelijkbaar met die uit de reeks 2000–2004.

Bron: CBS (Inkomenspanelonderzoek), SCP-bewerking.

9.2 *Subjectieve definities van armoede*

De meeste Nederlanders zien armoede als een absoluut tekort aan essentiële goederen en diensten. Slechts weinigen vinden dat van armoede sprake is bij relatieve achterstanden of wanneer mensen niet kunnen voorzien in zaken die men minder noodzakelijk acht (zoals vakantie). De onlangs gepresenteerde nieuwe armoedegrens sluit goed aan bij de subjectieve armoededefinitie die onder de bevolking het meest voorkomt.

In de literatuur treft men een baaierd aan armoededefinities aan (zie bijvoorbeeld het overzicht in Vrooman & Snel, 1999). Er is echter maar weinig bekend over wat 'gewone' mensen onder armoede verstaan, zeker niet op basis van grootschalig empirisch onderzoek. Wel waren in drie Australische enquêtes uit de periode 1995–1999 enkele gesloten vragen opgenomen, waaruit naar voren kwam dat de meeste respondenten er de voorkeur aan gaven armoede tamelijk restrictief op te vatten. Ze dachten bij armoede eerder aan basale noodzakelijkheden dan aan hogere behoeften of hulpbronnen; en ze hadden overwegend absolute tekorten op het oog, geen relatieve achterstanden (Saunders, 2004).

Armoede verwijst vooral naar absolute tekorten bij basisbehoeften

Datzelfde beeld rijst op uit een recente Nederlandse enquête. In opdracht van PCM Uitgevers – dat de gegevens voor secundaire analyse ter beschikking stelde – kregen ruim 700 mensen in januari 2006 via een telefonische enquête de open vraag "wat verstaat u onder armoede?" voorgelegd. De antwoorden kunnen worden ingedeeld in 14 categorieën. Het grootste deel van de respondenten (52 procent) heeft een 'absolute' opvatting in termen van behoeften. Voor hen is sprake van armoede indien mensen een bepaald niveau van behoeftebevrediging niet bereiken. De grootste subgroep hierbinnen heeft een tamelijk strikte visie, hoewel niet in die mate dat er volgens hen bij armoede sprake moet zijn van levensbedreigende omstandigheden. Van de onderzochten definieert 40 procent armoede in termen van zulke basisbehoeften. Hiertoe behoren allereerst de mensen die armoede zien als het zich voortdurend moeten inspannen om aan essentiële goederen te komen (o.a. via de voedselbank en inzamelingsacties); dit is de categorie 'lage basisbehoeften' (19 procent).

Staat 15
Subjectieve armoededefinities in Nederland, 2006

Type armoededefinitie ¹⁾	%	(n)	Kenmerkende antwoorden
Absoluut			
Behoeften	52	(379)	
unsustainable subsistence	10	(75)	Zwerfers Geen dak boven het hoofd Doodgaan van de honger
lage basisbehoeften	19	(136)	Dagelijks moeten vechten om je boterham Mensen die van de voedselbank moeten leven Afhankelijk zijn van inzamelingsacties
basisbehoeften	22	(161)	Niet kunnen kopen wat noodzakelijk is Niets extra's kunnen doen Alleen het hoogst nodige kunnen betalen
hogere behoeften	1	(7)	Niet alles kunnen kopen Mensen die helemaal geen geld hebben voor leuke dingen Niet fatsoenlijk kunnen leven
Hulpbronnen	9	(63)	Mensen die weinig geld en bezittingen hebben Per maand weinig te besteden hebben Te weinig verdienen
Capabilities	1	(8)	Onvrij zijn in je keuzes Dat mensen niet kunnen doen wat ze willen Dat mensen dingen moet laten die ze anders wel zouden doen, door gebrek aan geld
Relatief	2	(13)	Ver beneden modaal inkomen Achterblijven bij de rest van de bevolking Onder de normale levensstandaard moeten leven
Sociale uitsluiting	3	(21)	Niet mee kunnen doen met de mensen om je heen Geen mensen om zich heen hebben, eenzaamheid Geen kopje koffie meer kunnen drinken met buurvrouw, achterblijven in het sociale leven
Inkomen en uitgaven uit balans			
Moeite om rond te komen	13	(92)	Slecht rond kunnen komen met je geld Aan het eind van de maand geld tekortkomen Extreem op geld moeten letten
Financiële problemen	2	(15)	Vaste lasten niet kunnen betalen Schulden niet meer aflossen, het ene gat met het andere moeten stoppen Mensen die rekeningen niet kunnen betalen en hun huis worden uitgezet
Officiële criteria			
Beleidsnormen, doelgroepen	9	(68)	Alles wat beneden het minimumloon zit Mensen die van de sociale dienst moeten leven Een bijstandsmoeder met 2 kinderen
Onderzoeksgrenzen	1	(7)	Als je onder de armoedegrens leeft 800 euro in de maand Mensen die onder het minimum van 800/900 euro per maand zitten
Armoede bestaat niet in Nederland	2	(13)	Armoede is in Afrika Dat kennen we niet in Nederland In Nederland is geen echte armoede
Anders	2	(12)	Als je geen geluk hebt in jezelf Als je heel veel hebt en niets kunt delen met anderen Armoede is dat al het geld van Nederland naar andere landen gaat en wordt weggegooid
Geen antwoord, weet niet	6	(42)	
Totaal	100	(734)	

¹⁾ Gecodeerde antwoorden op de open vraag "Wat verstaat u onder armoede?"

Bron: PCM Uitgevers (Perceptie van armoede 2006) SCP-bewerking.

De tweede subgroep (22 procent) legt de lat iets hoger en vindt dat er sprake is van armoede wanneer mensen “alleen het hoogst nodige kunnen betalen”. Zij noemen vaak als basisbehoeften voedsel, kleding, huisvesting en water/energie. Een kleinere, maar zeker niet te verwaarlozen groep hanteert een nog strengere definitie. Volgens hen doet armoede zich alleen voor als er op de korte of langere termijn sprake is van een bedreiging van het fysieke bestaan. Tot deze categorie (10 procent van de respondenten) behoren mensen die armoede definiëren als “doodgaan van de honger”, of die het verschijnsel koppelen aan dak- en thuislozen. Een kleine groep (1 procent) is juist ruimhartiger en vindt dat er ook sprake is van armoede wanneer mensen niet kunnen voorzien in hogere behoeften (bijvoorbeeld “niet op vakantie kunnen”).

Zeldzame definities

Een armoedenotie in termen van zogenoemde *capabilities* komt zelden voor. Slechts één op de honderd respondenten ziet armoede als “onvrij zijn in je keuzes”, “dingen moeten laten die men anders wel zou doen, door gebrek aan geld”, en dergelijke. De *capability*-benadering lijkt daarmee vrij academisch; onder de bevolking leeft deze visie op armoede nauwelijks. Definities die aansluiten bij het verwante begrip ‘sociale uitsluiting’ komen eveneens sporadisch voor: 3 procent denkt bij armoede aan “niet mee kunnen doen met de mensen om je heen”, “eenzaamheid” en dergelijke.

Een andere zeldzame definitie betreft de mensen met een relatieve perceptie van armoede: slechts 2 procent van de respondenten ziet het verschijnsel in termen als “achterblijven bij de rest van de bevolking”. Dit stemt overeen met de resultaten uit het eerdere Australische onderzoek: voor de meeste mensen is armoede iets heel anders dan ongelijkheid.

Hulpbronnen, inkomsten en uitgaven, officiële criteria

Een absolute benadering in termen van hulpbronnen scoort wat hoger (9 procent). Dit zijn mensen die armoede vooral een kwestie van te weinig geld vinden, en zich niet uitlaten over de vraag waaraan dit zou moeten worden besteed (bijvoorbeeld “armoede is te weinig geld en bezittingen hebben”).

Er is ook een substantiële minderheid voor wie armoede inhoudt dat de inkomsten en uitgaven niet in balans zijn.

De 'moeite met rondkomen' -categorie (13 procent) vindt dat er sprake is van armoede als men "aan het eind van de maand geld tekort komt". Strikt genomen zijn in zo'n definitie ook huishoudens met een hoog inkomen arm zodra ze te veel uitgeven.

In het verlengde hiervan is er een kleine groep die armoede koppelt aan concrete financiële problemen, zoals hoge vaste lasten, problematische schulden en betalingsachterstanden (2 procent).

Verder zijn er nogal wat respondenten (10 procent) die geen eigen armoedefinitie geven, maar verwijzen naar officiële criteria. Zij noemen bijvoorbeeld mensen met het minimumloon of bijstandmoeders arm. Een kleine categorie (1 procent) gebruikt de onderzoeksdefinities uit de *Armoedemonitor 2005*.

Ontkenners en onwetenden

Slechts weinig respondenten behoren tot de 'armoede-ontkenners': 2 procent vindt dat 'echte' armoede in Nederland niet bestaat, maar een verschijnsel is dat alleen in verre landen wordt aangetroffen (vaak noemt men Afrikaanse als voorbeeld). Ook valt op dat slechts een kleine groep (6 procent) de vraag niet weet te beantwoorden of dat weigert. Vrijwel iedereen heeft dus een bepaalde voorstelling van armoede.

Nieuwe grens sluit aan bij overheersende perceptie van armoede

Het SCP presenteerde onlangs een nieuwe armoedegrens, waarvan het niveau is gebaseerd op de onvermijdbare uitgaven van een huishouden (met name voedsel, kleding, huisvesting), met een beperkte opslag voor overige noodzakelijke bestedingen (zoals vervoer, extra ziektekosten, persoonlijke verzorging; zie Soede, 2006 en de vorige paragraaf). Het absolute peil van de lage variant van deze nieuwe grens kan worden gezien als een goede uitwerking van de subjectieve 'basisbehoeften'-definitie, de meest voorkomende antwoordcategorie in dit onderzoek. In een ruimhartiger variant van de grens zijn ook bescheiden uitgaven voor abonnementen, lidmaatschappen en ontspanning in het normbedrag opgenomen. In termen van de subjectieve definities verdisconteert deze *modest but adequate*-variant enige 'hogere' behoeften en sommige aspecten van sociale uitsluiting. Al bij al lijkt het peil van de nieuwe grens de dominante opvatting over armoede onder de bevolking goed te weerspiegelen en vanuit dat gezichtspunt zeker niet te strikt te zijn.

Auteurs

Aan deze publicatie hebben diverse medewerkers van het CBS en SCP een bijdrage geleverd. Als auteur namens het CBS traden op: drs. W. Bos (hoofdstuk 1, paragraaf 2.1, 2.2, 2.3 en 2.5), dr. H. Lautenbach (5.1, 6 en 7), G.J.H. Linden (3, 4, 5.2 en 8) en dr. F. Otten (samenvatting). De bijdragen die onder verantwoordelijkheid van het SCP vallen, zijn van de hand van drs. A.J. Soede (9.1), drs. J.C. Vrooman (9.2), drs. J.M. Wildeboer Schut en dr. S.J.M. Hoff (2.4).

Literatuur

CBS/SCP (1999). *Het meten van armoede. Inkomensgrenzen en armoede-indices*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.

CBS/SCP (2002). *Armoedebericht 2002*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.

CBS (2004). *Equivalentiefactoren 1995–2000*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.

Saunders, P. (2004). *Towards a credible poverty framework: from income poverty to deprivation*. Sydney: The Social Policy Research Centre.

SCP/CBS (2005). *Armoedemonitor 2005*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Soede, A. (2006). *Naar een nieuwe armoedegrens?*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Vrooman, C en E. Snel (1999). *Op zoek naar de 'echte armen'*. In: G. Engbersen, J.C. Vrooman en E. Snel: *Arm Nederland. Armoede en verzorgingsstaat, vierde jaarrapport armoede en sociale uitsluiting*. Amsterdam: Amsterdam University Press.